

Aspekty formování komoditní vertikály ovce
Diplomová práce

Vedoucí práce:
Ing. Barbora Dudová

Vypracovala:
Bc. Renata Goliášová

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci: **Aspekty formování komoditní vertikály ovce** vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne:.....

.....
podpis

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucí mé práce Ing. Barboře Dudové, za odborné rady, důležité při získávání informací a pomoc při zpracování mé diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mi pomáhali při získávání nezbytných informací.

ABSTRAKT

GOLIÁŠOVÁ, Aspekty formování komoditní vertikály ovce. Diplomová práce, Brno 2017.

Diplomová práce je zaměřena na identifikaci faktorů ovlivňujících komoditní vertikálu ovce. Tato vertikála je v práci srovnávána s podobnou komoditou kozy. Práce klasifikuje vývoj této komodity na trhu České republiky a ten porovnává s vývojem na společném trhu EU.

V práci je hodnocen vývoj stavů ovcí. Blíže zkoumána je také nabídková a poptávková strana trhu i proporcionální změny týkající se zahraničního obchodu České republiky s touto komoditou. Na základě dat zjištěných provedením analýzy trhu je tato komodita vyhodnocena. Z výsledků zkoumání vyplývá, že komodita ovce je v České republice pouze okrajovou komoditou a v rámci EU patří Česká republika mezi státy s nejmenší populací ovcí.

Klíčová slova: agrární trh, ovce, kozy, komoditní vertikála, maso, produkce.

ABSTRACT

GOLIÁŠOVÁ, Formation aspects of commodity vertical of sheep. Diploma thesis, Brno 2017.

The diploma thesis is focused on identification of factors influencing commodity vertical of sheep. This vertical is compared with similar commodity of goat. The thesis classifies the development of this commodity on the market in Czech republic and compares it with the development in the market of EU member states.

The study evaluates the development of sheep quantity status. The supply and demand side of the market as well as the proportional changes related to the foreign trade of the Czech Republic with this commodity are also examined. On the basis of the data determined by the market analysis, this commodity is evaluated. On the basis of the results obtained, it can be stated that the sheep commodity is only a marginal commodity in the Czech Republic and within the EU belongs the Czech Republic among the states with the smallest sheep population.

Key words: market, sheep, goat, commodity chain, meat, production.

OBSAH

1	Úvod.....	8
2	Cíl práce a metodika.....	9
3	TEORIE.....	11
3.1	Agrární sektor	11
3.1.1	Agrobyznys	12
3.2	Komoditní vertikála.....	13
3.3	Typy vertikály.....	14
3.3.1	Nabídkově orientovaný model.....	14
3.3.2	Poptávkově orientovaný model.....	14
3.4	Konkurence a vliv tržní struktury.....	15
3.4.1	Konkurenční struktura trhu.....	15
3.5	Definice trhu	19
3.6	Agrární trh	20
3.6.1	Typy trhů.....	20
3.6.2	Fungování agrárního trhu.....	23
3.7	Procesy světového hospodářství.....	26
3.7.1	Určující faktory globalizace.....	27
3.7.2	Projevy globalizace	27
3.7.3	Vývoj české ekonomiky.....	28
3.8	Chov ovcí.....	28
3.8.1	Technologie chovu ovcí.....	30
3.9	Chov koz.....	31
3.9.1	Plemena ovcí a koz chovaných v ČR.....	33
3.9.2	Ekologické zemědělství	37
4	Vlastní práce.....	38
4.1	Komoditní vertikála ovce	38
4.2	Živočišná produkce.....	40
4.3	Spotřeba	42
4.4	Cenový vývoj.....	46
4.5	Zahraníční obchod ČR.....	49
4.6	Vývoj světové produkce ovcí	51
4.7	Produkce skopového masa ve světě.....	52

4.8	Trh se skopovým a kozím masem v EU	53
5	Diskuze.....	58
6	Závěr	63
	Seznam použité literatury:	64
	Seznam tabulek:	68
	Seznam obrázků:	69

1 ÚVOD

Světová ekonomika i celé lidstvo jsou v současnosti ovlivňovány procesy globalizace, které s sebou přináší jak pozitivní, tak i negativní důsledky. Globalizací je ovlivněn i agrární sektor. Pro jeho současnou vývojovou fázi je typické zapojování dalších odvětví od výroby přes zpracování až po distribuci finálních produktů. Díky tomuto propojování dochází také ke změnám proporcí v rámci formování priorit, vztahů a celkových podmínek agrárního trhu.

Další změnou je také vnímání úlohy zemědělství, které se přesouvá od čistě produkční orientace k multifunkčnímu pojetí. To znamená, že jak pěstování zemědělských plodin, tak i chov hospodářských zvířat jsou ceněny nejen pro produkci potravy, ale také pro užitek, který má vliv na udržitelný rozvoj společnosti.

Chovem hospodářských zvířat se lidstvo zabývá již několik desítek tisíc let. Hlavním důvodem chovu zvířat bylo vždy zajištění obživy. V současnosti nabývá na významu kromě produkce potravy také řada dalších důvodů chovu zvířat, mezi které patří i údržba těžce dostupných míst a dotváření krajinného rázu.

V České republice má bohatou historii chov ovcí, které patří k nejstarším domestikovaným zvířatům na světě. K jejich zdomácnění došlo již 9 tisíc let před naším letopočtem. Jejich chov zaznamenal v průběhu let výrazné změny. V historii byly ovce intenzivně dojeny a poptávána byla ve velké míře kromě masa a mléka také vlna. V letech 1990 až 2000 došlo k výrazné změně ve struktuře chovaných plemen. Došlo k přesunu od plemen s vlnářskou užitkovostí k plemenům masným a kombinovaným.

V 18. století dosahovaly stavy ovcí na území České republiky počtu i přes 2 miliony kusů. V současnosti jsou ovce zastoupeny v České republice spíše minoritně a své uplatnění nachází především v ekologickém zemědělství.

2 CÍL PRÁCE A METODIKA

Cílem diplomové práce je identifikovat faktory ovlivňující komoditní vertikálu ovce. Dále pak vyhodnotit její vývoj na trhu České republiky a na společném trhu EU. Cíl práce je dekomponován do jednotlivých dílčích cílů:

- vývoj komoditní vertikály ovce na trhu České republiky
- srovnání komoditní vertikály ovce s komoditní vertikálou kozy
- analýza nabídky a poptávky v České republice
- vývoj produkce na světovém trhu a na trhu EU
- srovnání produkce České republiky s vybranými státy EU

Pro dosažení stanoveného cíle je práce rozdělena na několik na sebe navazujících částí:

Literární část popisuje agrární sektor a jeho odvětví, na které dále navazuje teorie agrobyznysu. Následuje obecný popis komoditní vertikály a dva základní typy komoditního řetězce, které vyplývají z postupně se globalizujícího trhu. Dále navazuje charakteristika základních typů konkurence objevující se na agrárním trhu. V souvislosti s agrárním trhem navazuje popis jeho fungování a charakteristika jednotlivých typů trhů. Teoretická část je zakončena obecným popisem komodity ovce a vybraných technologií chovu, kde je mimo jiné také stručně popsána výživa a ustájení ovcí. V návaznosti na tento popis následuje charakteristika ekologického zemědělství, pro které je chov ovcí typický. Teoretická část práce vychází z poznatků získaných z odborné literatury.

Po studiu teoretických východisek je pro dosažení stanovených cílů vypracována praktická část práce. Ta je zaměřena na tři oblasti zkoumání. Jedná o vývoj na trhu České republiky, vývoj ve vybraných zemích světa a v neposlední řadě také o vývoj na trhu EU.

Aby bylo možné vyhodnocovat zjištěná data, je zkoumána také komoditní vertikála kozy, která si je s komoditní vertikálou ovce velmi blízká. Obě komodity tvoří pouze okrajovou část živočišné produkce ČR a mají podobné využití.

Pro hodnocení na trhu ČR je zkoumán vývoj počtu ovcí i koz. Tato komodita je z důvodu dostupnosti dat často zkoumána v souvislosti s kozami a koňmi. U ovcí je navíc stanovena také struktura zde chovaných plemen. Je určena roční produkce masa

celkem a dále jednotlivých sledovaných zvířat. Délka sledovaného období je 16 let. Následně je sledován vývoj produkce ovčích sýrů, který je srovnán s produkcí sýrů kozích.

Také je vymezena spotřeba skopového a kozího masa. Pro srovnání je vytvořen i graf naznačující spotřebu jiných druhů masa. Na základě zjištěných informací je následně určena míra soběstačnosti České republiky.

Cenový vývoj se zaměřuje na jatečná jehňata a ovce a pomocí bazického indexu stanovuje trend vývoje cen. Znázorněn je také vývoj cen kozích sýrů v České republice.

V rámci zahraničního obchodu je vyhodnoceno saldo vývozu a dovozu ovcí a koz v živém a stejně tak i v mase. Zjišťováno je i odkud a kam se obchod s masem uskutečňuje.

Co se týče světové produkce, je hodnocen vývoj populace ovcí ve vybraných zemích a znázorněna je také hustota ovcí na km ve světě. Stejně tak je zkoumána i produkce masa vybraných zemí světa.

Zmapována je i situace na trhu EU. Zde je vývoj populace ovcí a koz v ČR srovnáván s ostatními členskými státy. Stejně jako u hodnocení trhu České republiky je blíže zkoumán také import a export EU. Současně s tím je vyhodnocena spotřeba skopového a kozího masa, soběstačnost EU a jejich vzájemná provázanost.

Při řešení vlastní práce je využito internetových zdrojů a to především Komoditních karet a Situačních a výhledových zpráv Ministerstva zemědělství České republiky. Data získaná ze zahraničních zdrojů jsou z převážné části čerpána z portálu FAO (Organizace pro výživu a zemědělství).

Data jsou získávána pro určitá období a zpracovaná jsou do tabulek a grafů pro lepší přehlednost.

Výzkumné otázky:

- 1) *„Jsou významnější komoditou ovce nebo kozy?“*
- 2) *„Je hlavním produktem chovu ovcí stále jejich vlna?“*

3 TEORIE

3.1 Agrární sektor

Postavení zemědělství a jeho úloha je v současnosti výslednicí dlouhodobého vývoje ekonomiky a celé společnosti. Vyčleňování specializovaných činností, které doprovází rozvoj integračních vztahů mezi zemědělstvím a jeho předcházejícími i navazujícími odvětvími, představuje proces formování samostatné části ekonomiky. I přes zdánlivou samostatnost je agrární sektor přes výrazné autonomní postavení součástí a funkcí celého národního hospodářství (Bečvářová, 2005).

Agrární sektor zahrnuje tato odvětví:

- a) zemědělská prvovýroba, lesnictví, vodní hospodářství,
- b) potravinářský průmysl,
- c) krmivářský průmysl,
- d) služby pro zemědělství a potravinářství,
- e) dodavatelská odvětví vstupů do zemědělství a potravinářství,
- f) potravinářský obchod a veřejné stravování.

Agrárně potravinářský komplex tvoří odvětví ad a) až d). Služby jsou dále charakterizovány jako zásobování, nákup, opravárenství, šlechtitelství a semenářství, plemenářské služby, školství atd. Agrárně potravinářský komplex společně s odvětvím inputů, kam patří specializované strojírenství, chemie, energetika, tvoří agrárně průmyslový komplex. Spolu s odvětvím obchodu se jedná o tzv. agrobiznys (Bečvářová, 2005).

zemědělská prvovýroba	lesnictví	vodní hospodářství
potravinářský průmysl		
krmivářský průmysl		
služby pro zemědělství a potravinářství		
agrárně potravinářský komplex		
dodatelská odvětví inputů do zemědělství a potravinářství		

agrárně průmyslový komplex
potravinářský obchod a veřejné stravování
agrobyznys

Tab. č. 1: Schématické znázornění agrárního sektoru (Zdroj: Bečvářová, 2005)

3.1.1 Agrobyznys

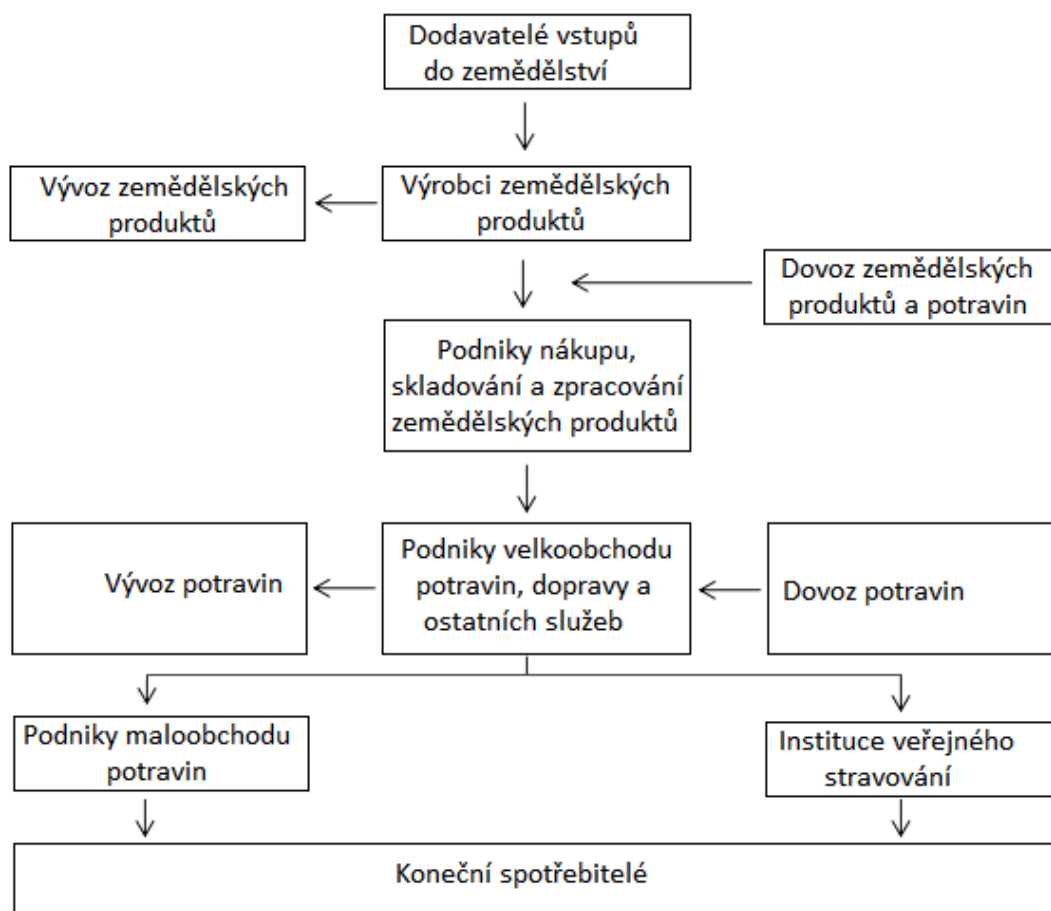
Ve druhé polovině dvacátého století vypracovali američtí ekonomové John. H. Davis a Ray A. Goldberg in Majerová 2002 základy teorie agrobyznysu. *Základem nového přístupu k předmětu zkoumání agrární ekonomiky, systémového studia industrializační fáze rozvoje zemědělství v rámci potravinového hospodářství i východiskem pro řešení konkrétních otázek rozvoje tohoto segmentu ekonomiky* se stala společná práce obou autorů *A Concept of Agribusiness* z roku 1957.

Klasické pojetí autorů definuje agrobyznys jako „*souhrn všech činností týkajících se zpracování a distribuce produktů vyrobených na farmě; to znamená výrobní činnosti na farmě; a dále skladování, zpracování, dopravu a prodej zemědělských komodit a produktů z nich vyrobených.*“.

Sonka a Hudson in Bečvářová 2005 vytvořili na přelomu století další definici agrobyznysu, která definuje agrobyznys jako řetězec subsektorů vzájemně propojených řadou přímých i zpětných vazeb, zahrnující:

- a) výzkum, genetické a osivářské firmy a dodavatele dalšího biologického materiálu
- b) dodavatele ostatních vstupů
- c) zemědělské výrobce
- d) nákupce zemědělských produktů
- e) zpracovatele první a druhé fáze zpracování zemědělských produktů do konečných výrobků
- f) (malo)obchod a instituce veřejného stravování (Bečvářová, 2005).

Agrobyznys tedy tvoří všechna průmyslová odvětví ekonomiky přímo či zprostředkovaně zapojena v procesech výroby potravin.

Obr. č. 1: Struktura agrobyznysu (Zdroj: Bečvářová, 2005)

Z obrázku č. 1 je patrné, že agrobyznys je systém vzájemně propojených operací. Tvoří jej pět základních subsystémů, a to vstupní, výrobní, zpracovatelský, marketingový a subsystém podpory.

3.2 Komoditní vertikála

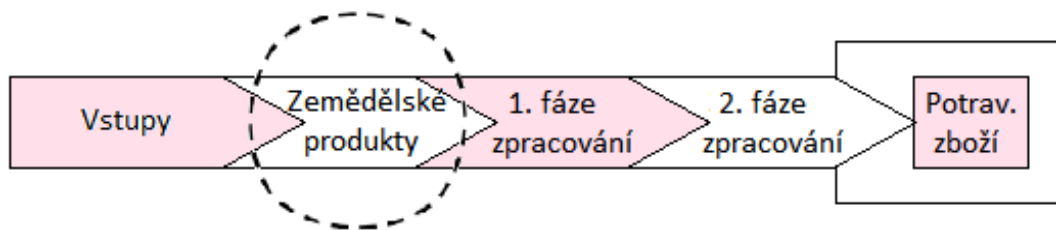
Zemědělství je stále více ovlivňováno jak předcházejícími, tak i navazujícími články výroby, distribuce, obchodem a službami. Vzájemné propojování všech článků výroby má vliv na rozhodování o struktuře zemědělské výroby i na rozvoj ostatních sektorů a odvětví. Prostředí zemědělských podniků se mění a určuje se nový směr rozvoje zemědělství. Komoditní vertikála je celý systém činností, zahrnující prvovýrobce, všechny předcházející i následující odvětví, distribuci, obchod, končící u samotného spotřebitele. Díky provázanosti odvětví a vzájemným vztahům se každá změna projeví v jednotlivých člancích komoditního řetězce (Bečvářová a kol., 2013).

3.3 Typy vertikály

Rozlišují se dva základní typy komoditních vertikál. Jedná se o nabídkově orientovaný komoditní řetězec a poptávkově orientovaný komoditní řetězec.

3.3.1 Nabídkově orientovaný model

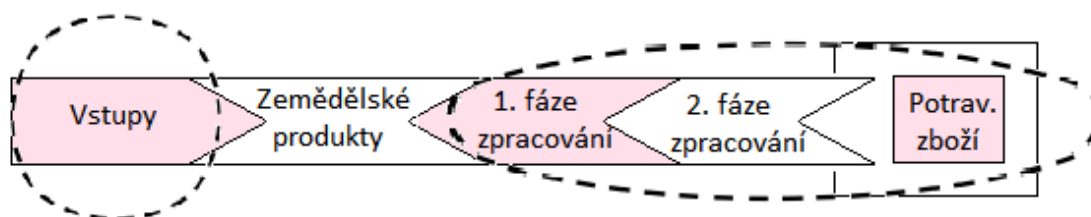
Tradiční model, je charakteristický tokem produktu od výrobce ke konečnému zpracovateli. Na začátku výrobní fáze stojí zemědělská prvovýroba, která má v řetězci hlavní pozici. Ovlivňuje chování celého systému výroby potravin a současně tím ovlivňuje a formuje nabídku. Ostatní články navazující na zemědělskou činnost pouze zpracovávají zemědělskou produkci na finální produkty, aniž by rozhodovaly o rozměrech či parametrech dodávané suroviny. (Bečvářová a kol., 2013).

Obr. č. 2: Nabídkově orientovaný model (Zdroj: Bečvářová, 2005)

3.3.2 Poptávkově orientovaný model

V současnosti odpovídá vývoj potravinového hospodářství spíše poptávkově orientovanému modelu. V tomto modelu je hlavním faktorem poptávka, která určuje výrobu tím, že ovlivňuje distribuci, zpracování, celý systém výroby a s tím spojenou kvalitu a množství produktů. Klíčové postavení tak mají finalizující články řetězce, které prosazováním svých zájmů v předvýrobních fázích oslabují pozici zemědělců a určují rozsah i způsob výroby zemědělských produktů. Zemědělci jsou proto na úrovni komoditní vertikály omezováni nejen ve volbě svých výrobních programů, ale také ve volbě obchodních partnerů. Poptávkově orientovaný model potravinového hospodářství je typický pro současnou ekonomiku (Bečvářová a kol., 2013).

Obr. č. 3: Poptávkově orientovaný model (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)

V poptávkově orientovaném modelu je velmi důležité, aby si zemědělci a další články celého řetězce zajistili vysokou informovanost a aby byli schopni získané informace vhodně využít k vyhodnocení situace na trhu a zajistili si tak vyšší úspěšnost.

Dalším subjektem, který má velký vliv na formování poptávky po potravinách, jsou obchodní řetězce. Aby se vyrovnaly síly na agrárních trzích, dochází k urychlení procesů vzájemného propojování subjektů všech fází, od výroby přes zpracování až k distribuci potravin. Dochází také ke koncentraci podniků potravinářského průmyslu (Bečvářová a kol., 2013).

Urychlení procesů koncentrace a konsolidace v navazujících člancích zpracování a distribuce se promítá i do vývoje cen potravin. Převážnou část ceny potravin tvoří činnosti jako je zpracování, služby a obchod. Podle Jensena a Cramera jsou náklady finálního potravinového produktu tvořeny hodnotou zemědělského produktu prvovýrobců asi $\frac{1}{4}$. Zbýlé $\frac{3}{4}$ nákladů tvoří náklady na samotné zpracování, skladování, dopravu a na konečnou distribuci k samotnému spotřebiteli (Bečvářová a kol., 2013).

3.4 Konkurence a vliv tržní struktury

Pro zemědělství jsou v ekonomické literatuře typické znaky dokonalé konkurence. Díky zapojování článků do komoditní vertikály a jejich vlivu, dostává zemědělství nových vlastností (Bečvářová a kol., 2013).

3.4.1 Konkurenční struktura trhu

Tvorba cen a rozsah nabízené produkce do značné míry ovlivňuje konkurenční struktura trhu. Ta závisí na druhu a rozsahu monopolistických prvků, které ovlivňují konkrétní tržní situaci. Podle konkurenční struktury rozlišujeme:

- dokonalou konkurenci, která je v rámci odvětví nebo skupiny podniků charakteristická účastí velkého počtu subjektů, přičemž každý z nich produkuje

tak malý podíl celkové produkce, že její přírůstek/úbytek vyvolaný jednotlivou firmou nemůže ovlivnit pohyb tržní ceny. Výrobci vyrábějí identické výrobky, podniky mohou svobodně vstoupit na trh/odejít z trhu, rozhodují se nezávisle a neuzavírají mezi sebou dohody,

- monopol je podnik, který je výhradním výrobcem určitého zboží, které nemá substitut, nemůže být snadno nahrazeno a jeho postavení není ohroženo konkurencí,
- pro monopolistickou konkurencí je typická diferenciací zboží, kdy pro dokonalou konkurenci chybí znak výroby identických výrobků: každý výrobce vyrábí zboží, které je pro spotřebitele odlišné od konkurenčních výrobků ne podstatou, ale servisem, způsobem reklamy apod., což ovlivňuje spotřebitelské preference. Výrobce nemůže ovlivnit cenu ani množství výrobku prodávané jinými výrobci, nicméně ovlivňuje poptávku po svém zboží necenovou konkurencí,
- monopson je monopol na straně kupujícího. Vzniká tím, že na trhu působí pouze jediný nakupující určitého výrobku nebo služby,
- oligopson, znamená, že na trhu působí více než dva nakupující, je jich ale málo na to, aby akce jednoho nebo několika, neměla vliv na tržní ceny jiných kupujících,
- Pokud na trhu působí mnoho nakupujících, jejichž poptávka se poněkud liší, jedná se o monopsonistickou konkurenci.

V praxi se vyskytuje ještě řada dalších kombinací: např. diskriminační monopol, což je podnik, který účtuje různé ceny různým spotřebitelům za stejné zboží. Dále bilaterální monopol, kdy jeden nakupující bez konkurenčních podniků nakupuje od monopolistického dodavatele a duopol, tj. dvoufiremní odvětví jako specifická forma oligopolu apod.

Konkurenční struktura, v níž se nachází zemědělské podniky, je charakterizována velkým počtem podniků, které vyrábějí produkty obdobných vlastností. Ty jsou dále prodávány nejčastěji jednomu nákupnímu/zpracovatelskému podniku, který v daném regionu působí. Dodavatelé vstupů mají charakter monopolu, resp. oligopolu. Nákupní či zpracovatelské podniky jsou pak vůči zemědělským

podnikům monopsonem. Monopson usiluje zpravidla o pořízení svých nákupů za nejnižší ceny, tlak na růst cen inputu je naopak charakteristický pro monopolní resp. oligopolní podniky (Bečvářová a kol, 2013).

Základní typy konkurence jsou uvedeny v následující tabulce č. 2.

Atributy	Dokonalá konkurence	Nedokonalá konkurence		
		Monopol	Oligopol	Monopolistická konkurence
Počet firem	velmi mnoho	jediná	několik	mnoho
Charakter výrobku	homogenní, standardizovaný	jedinečný, bez blízkých substitutů	standardizovaný nebo diferencovaný	diferencovaný
Bariéry vstupů	velmi nízké	vstup prakticky nemožný	velmi vysoké	středně vysoké
Kontrola cen výrobcí	žádné, ceny tvořeny trhem	značná, výrobce může cenu diktovat	omezená při vzájemné závislosti	poměrně malá
Typická odvětví	zemědělství	rozvody energie, vody, spoje	výroba oceli, automobilů	maloobchod, výroba textilu a obuvi

Tab. č. 2: Základní typy konkurence (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)

Většinu znaků typických pro dokonalou konkurenci lze identifikovat ve skupině podniků, pokud jsou tato kritéria využita pouze k zemědělské prvovýrobě:

- na trhu operuje velký počet subjektů, přičemž každý z nich produkuje malý podíl celkové produkce. Vyvolá-li tedy jednotlivá firma přírůstek nebo úbytek, pohyb ceny to neovlivní,
- výrobky vyprodukované výrobcí jsou identické, což splňuje podmínku homogenity výrobků,
- každý podnik může svobodně vstoupit na trh nebo z něj odejít,
- podniky mají relativně nezávislé rozhodování.

Z těchto znaků konkurenčního prostředí vyplývá, že cena a její úloha v rozhodování na straně poptávky i nabídky je klíčovým ukazatelem.

V současnosti se agrobiznis vyskytuje v podmínkách nedokonalé konkurence, kde jsou zemědělské podniky výrazně ovlivňovány navazujícími články výroby, které nesou znaky typické pro nedokonalou konkurenci. V následné tabulce je zachycena základní charakteristika konkurenčního prostředí (Bečvářová a kol., 2013).

Poptávka \ Nabídka	Monopson	Oligopson	Mnoho subjektů
Monopol	bilaterální monopol	omezený monopol	monopol nabídky
Oligopol	omezený monopol	bilaterální monopol	oligopol
Mnoho subjektů	monopson	oligopson	bilaterální polypol

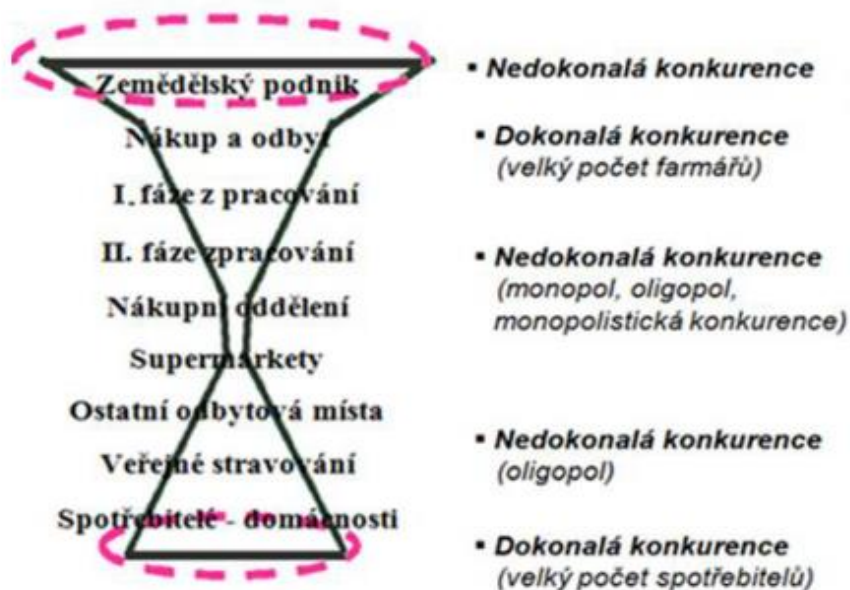
Tab. č. 3: Typy dokonalé a nedokonalé konkurence (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)

V zemědělství se na všech trzích vyskytují díky rozdílné tržní struktuře rozdílné typy nedokonalé konkurence, a to v rámci komoditních potravinových řetězců. Na trhu potravinovém ve vztahu obchodu a potravinářských podniků převažuje bilaterální oligopol. Tržní sílu a podstatný vliv lze identifikovat na trhu vstupů, a to ze strany monopolu/oligopolu dodavatelských odvětví. Tržní struktura je určena počtem nakupujících a prodávajících, diferenciací výroby, stupněm vertikální integrace, velikostí bariér vstupů a výstupů, diverzifikací, získanými výhodami z rozsahu a koncentrací firem na trhu, kdy tržní koncentrace je závislá na rozsahu produkce (Bečvářová a kol., 2013).

Podle Gregy (2004) se tržní koncentrace projevuje v odvětví v chování firem. Ty se nemusí pohybovat pouze na trhu s homogenním nebo diferencovaným produktem díky tomu že:

- náklady vynaložené nakupujícími a prodávajícími na vyhledávání potřebných cenových informací závisí na počtu firem, které se na trhu pohybují,
- vzájemná závislost firem a jejich cenově nákladové poměry mohou být ovlivňovány mírou koncentrace,
- díky tomu, že se snižuje počet firem v odvětví, tak do jisté míry koncentrace ovlivňuje možnost poznat odvětví. Dobrým zdrojem informací o tom, jak se chová konkurence, jsou údaje o objemech tržeb, protože ztráta tržního podílu při daných tržních podmínkách určuje úspěch konkurence.

Aby tedy v dané tržní struktuře rostla konkurenceschopnost zemědělských podniků, musí růst jejich koncentrace. Hlavně díky tomu, že odběratelé zemědělské produkce na jednotlivých komoditních trzích posilují své monopsonní nebo oligopsonní postavení. Toho lze dosáhnout sdružováním zemědělských podniků do podoby odbytových družstev. Tím si posílí vyjednávací pozici vůči podnikům potravinářského průmyslu, obchodu a vůči zpracovatelům na komoditních trzích.

Obr. č. 4: Tržní struktura komoditní vertikály (Zdroj: Bečvářová, 2005)

Zpracovatelé a obchodní firmy zauímají ve struktuře agrobiznisu klíčovou pozici. Malý počet velkých firem s prvky monopolistického charakteru tak zneužívají dominantního postavení.

Dominantní postavení je možné určit obecně, nebo konkrétním podílem. Obecně Dominantního postavení dosahuje obecně každá firma, která se může chovat odlišně a nezávisle na ostatních účastnících operujících na trhu. (Bečvářová, 2005).

3.5 Definice trhu

Existuje několik úhlů pohledu, z jakých lze pojem trh definovat. Jednu z klasických definic nabízí Samuelson a Nordhaus (2007), kteří ve své publikaci tvrdí, že „trh je mechanismus, jehož prostřednictvím se kupující a prodávající střetávají, aby určili cenu zboží a množství, jež se nakoupí a prodá“.

Literatura nabízí řadu odborných i neoborných definic. Lidé chápou trh jako místo, kde se soustřeďují nabízené statky se statky poptávanými. Ekonomická teorie zase vymezuje trh jako uspořádání, v jehož rámci na sebe vzájemně působí prodávající a kupující, aby určili ceny v množství směňovaných statků. Z hlediska hospodářské praxe se pak jedná o oblast ekonomiky, kde dochází k výměně zboží mezi jednotlivými subjekty (Vargová, 2015).

Z nejobecnějšího hlediska si lze trh představit jako místo, kde se odehrává prodej a nákup výrobků a služeb nejrůznějšího původu. Takový trh může mít následně nejčastěji podobu fyzickou (trhy, obchody, tržiště, náměstí apod.) a podobu virtuální (internetové obchody, burzy, aukce apod.) (Jurečka, 2010).

Vlček (2009) zase rozlišuje trh na dílčí a trh agregátní. Tvrdí, že trh je obecný pojem, který je v reálném ekonomickém životě konkretizován podle toho, s jakými ekonomickými statky se na daném trhu obchoduje. Dílčí trh je pak takový, kde se prodává a kupuje jen jeden určitý výrobek či služba, např. trh mléka. Agregátní trh naopak zahrnuje veškeré zboží a služby. Dále pak trh, který funguje v souladu s legislativními zákony dané země je označován jako trh legální. V případě, že zákony nejsou respektovány, se trh označuje jako nelegální (černý) trh.

Například Macáková (2010) vysvětlila definici trhu jako „*oblast ekonomiky, ve které dochází k výměně činností mezi jednotlivými ekonomickými subjekty prostřednictvím směny zboží.*“ Základní subjekty vstupující na trh jsou dle autorky domácnosti a firmy. Jako specifický subjekt vstupující na trh lze pokládat stát, resp. vládu, která trh cíleně ovlivňuje. Prostředkem směny na trhu jsou peníze a rozlišuje se v ekonomickém pojetí především trh místní, národní a světový.

3.6 Agrární trh

Agrární trh představuje v širším pojetí směnu výrobků prostřednictvím koupě a prodeje. Dále dopravu, skladování, standardizaci, financování a přebírání rizika odběru a prodeje zemědělských a potravinářských výrobků a poskytování marketingových informací.

Působení tržního mechanismu je v agrárním sektoru omezeno. Agrární trh není sám o sobě stejně účinným nástrojem efektivní alokace kapitálu a produkce jako v případě nezemědělských odvětví. Zemědělská výroba je determinována biologickým reprodukčním cyklem, uskutečňuje se v bezprostředním spojení s přírodou a má plošný charakter. V důsledku toho vznikají na agrárním trhu časové odezvy v nabídce a poptávce potravinářské produkce (Bečvářová a kol., 2013).

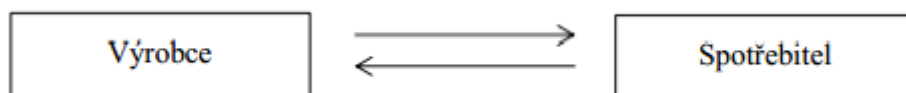
3.6.1 Typy trhů

Vazba mezi výrobcem zemědělské suroviny a konečným spotřebitelem potravinářského výrobku je zprostředkovaná. Zemědělská surovina v různém stupni

opracování je směřována na různých tržních úrovních. Tržní nerovnováha na kterémkoliv stupni opracování vede k systémové disproporci celého agrárního trhu. Pro jeho rozeznání je nezbytné analyzovat vývoj tržní situace na jednotlivých tržních úrovních, které spojují výrobní vertikály.

Pro naturální trh je typické, že prodávající a kupující jsou totožné subjekty. Výrobce je současně spotřebitelem a mezi výrobou a spotřebou není zahrnuta směna.

V našich podmínkách jsou vhodným příkladem samozásobitelská hospodářství. Tento trh je nejvýraznější u vajec, u ovoce a zeleniny, kdy třetinu až polovinu spotřeby těchto komodit zabezpečuje vlastní produkce (Bečvářová a kol., 2013).

Obr. č. 5: Trh naturální (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)

Surovino-potravinářský trh je charakteristický tím, že prodávající jsou zemědělské výrobci, kteří prodávají do potravinářského výrobku zemědělskou surovinu v různém stupni předzpracování. Kupující jsou spotřebitelé, kteří tuto surovinu dále upravují do potravinářského výrobku.

Jedná se o krátký a přímý distribuční kanál typický pro místní trhy nebo prodej přímo ve výrobním podniku. Mezi hlavní komodity patří opět ovoce, zelenina, brambory, vejce. V omezené míře i mléko nebo maso. Variantou surovino-potravinářského trhu je tzv. sklizňový prodej, kdy spotřebitel pro sebe a dle svého výběru sklízí uvedené komodity přímo na farmě. Výhodou takového prodeje je zachování původní kvality zemědělské suroviny, případně snížení dopravních nákladů výrobce při realizaci.

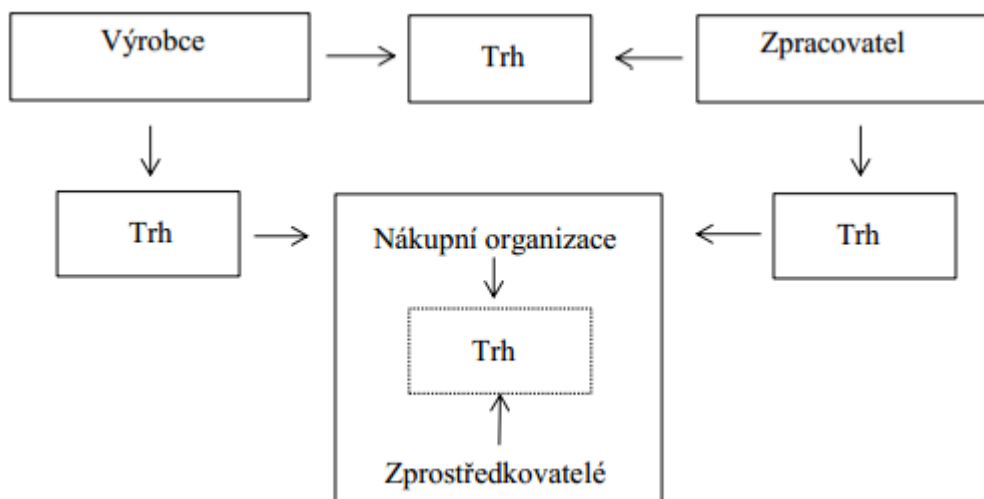

Obr. č. 6: Trh surovino-potravinářský (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)

Rozhodující část komoditní struktury zemědělských výrobků je směňována mezi výrobními (zemědělskými) a zpracovatelskými podniky. Např. mléko, maso, cukrovku prodávají zemědělské podniky přímo zpracovatelským podnikům.

V případě, že prodávající jsou výrobci zemědělské suroviny, kupující jsou zpracovatelské podniky nebo nákupní organizace, případně individuální zprostředkovatelé, kteří se následně stávají prodávajícími subjekty buď sobě navzájem, nebo vůči zpracovatelské organizaci, se jedná o trh zemědělských výrobků.

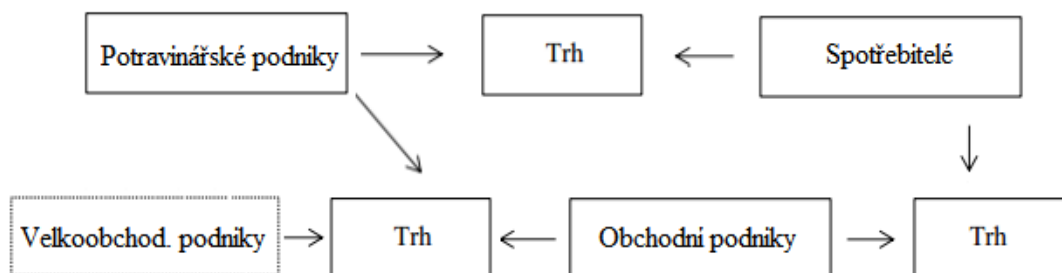
Prostřednictvím zprostředkovatelů (nakupujících organizací) se prodává většina obilí a olejnin. Vlastní realizace směny mezi výrobními, zpracovatelskými, případně zprostředkovatelskými organizacemi lze uskutečnit různými marketingovými formami, a to včetně komoditních burzovních prodejů.

Obr. č. 7: Trh zemědělských výrobků (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)

Velkoobchodní prodej mezi potravinářskými a obchodními podniky se může uskutečnit buď přímo, nebo prostřednictvím velkoobchodu, kdy potravinářské výrobky nakupují od potravinářských podniků velkoobchody a poté je prodávají podnikům v maloobchodní síti. Spotřebitelé pak nakupují rozhodující část potravinářských výrobků v maloobchodě.

Trh potravinářských výrobků je tedy takový trh, kdy prodávajícími jsou potravinářské podniky. Část potravinářské produkce kupují přímo spotřebitelé a část obchodní podniky, které se následně stávají prodávajícími subjekty vůči spotřebitelům.

Obr. č. 8: Trh potravinářských výrobků (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)

3.6.2 Fungování agrárního trhu

Agrární trh vystihuje jeho různá časová odezva výrobců a spotřebitelů potravinářské produkce na signály, které jim trh poskytuje.

Poptávka po potravinách v určitém období závisí na cenách platných v tomto daném období, tj.

$$D_t = f(C_t)$$

Symbol D_t vyjadřuje poptávku v období t a C_t značí cenu v období t . Informace poskytnutá trhem má podobu konkrétní ceny dané komodity a spotřebitel na ni zpravidla reaguje okamžitě.

Naopak nabídka zemědělských výrobků je v krátkodobém pojetí zcela nepružná. Nejkratší doba odezvy na změnu v ceně je dána délkou výrobního cyklu. Zde platí vztah:

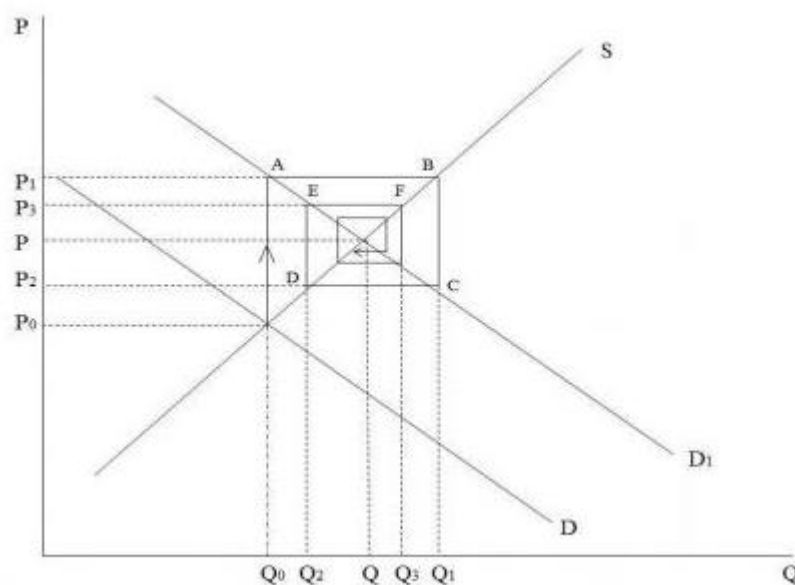
$$S_t = f(C_{t-1})$$

Symbol S_t vyjadřuje nabídku v období t a C_{t-1} značí cenu v období $t-1$. Rozhodování výrobců pak vychází z předpokladu, že ceny, které jsou platné v současném období (roce), budou na stejné úrovni i v období (roce) příštím. Tento fakt dokládají jen kvalifikované prognózy. Bez nich může nabízená produkce v období $t+1$ přijít na trh za zcela jiných podmínek, než které platily pro tržní situaci v období t .

V případě víceletého výrobního cyklu (např. chov skotu, ovocnářství, vinohradnictví, chmelařství) reaguje nabídka v období t na ceny odezvou, která platila před dvěma i více léty. Požadavky trhu se pak mohou tím více lišit od toho, co budou výrobci nabízet.

Cyklické změny, které se pak často v průběhu několika následujících let vyskytují, vznikají jako důsledek časové mezery mezi rozhodnutím o změně produkce a obdobím, kdy může být výsledek tohoto rozhodnutí empiricky prokázán na trhu. Přizpůsobení výrobního procesu se uskutečňuje na základě cenových očekávání. To následně slouží jako předpoklad pro rozhodování o struktuře budoucí produkce.

Optimistická a pesimistická cenová očekávání a doprovodné změny v produkci se mohou projevit v cyklických změnách cen. Ty lze znázornit v nabídkově-poptávkovém grafu, který vypadá jako pavučina, a proto je v analýze agrárního trhu znám pod pojmem „pavučinový teorém“ (Bečvářová a kol., 2013).

Obr. č. 9: Pavučinový teorém (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)

Poptávková křivka D představuje v tomto grafu cenu, za kterou může být dané množství produkce v daném čase prodáno, zatímco nabídková funkce znázorňuje časové zpoždění a vysvětluje tak vztahy mezi cenou v jednom období a množstvím produkce, které se bude vyrábět v období následujícím.

Pokud je například v jednom roce nabízené množství brambor nízké a cena vysoká, povzbudí tato cena výrobce ke zvýšení produkce. Ta však dozraje až v roce příštím. V důsledku toho se v příštím roce zvýší nabídka a sníží cena. Výrobci tak zjistí, že ceny, podle nichž zvýšili produkci, nebyly realizovány.

Z výše uvedených informací lze odvodit, že fungování agrárního trhu je obecně modifikováno takto:

- výrobní a osobní spotřeba v podniku má naturální charakter, není bezprostředně podřízena zákonitostem trhu a zkresluje parametry v nabídce a poptávce některých komodit,
- u části zemědělských surovin a produktů, které se z nich vyrábí, neexistuje jednotný národní trh, komodity si konkurují pouze v rámci místních trhů, tedy, že pro ně existuje nedokonalá konkurence při velkém počtu výrobců,
- působení tržních signálů může být ovlivněno průběhem počasí – stimulační funkce ceny na zvýšení nabídky může být podpořena, omezena nebo negována počasím, stejně jako časové parametry utváření tržní rovnováhy (Bečvářová a kol, 2013).

Na straně poptávky:

- od poptávky po finálních produktech se zpravidla odvozuje poptávka po zemědělských komoditách, přičemž vývoj poptávky po potravinách a zemědělských surovinách není lineárně závislý z hlediska množství, času, ani místa,
- spotřeba potravin má dané hranice minimální i maximální spotřeby, z čehož vyplývá, že poptávka se vyznačuje nízkou cenovou a důchodovou pružností,
- za jinak nezměněných podmínek, vyvolává změna tržní ceny pouze malé změny v objemu spotřeby potravin,
- při růstu důchodu klesá přírůstek výdajů za potraviny na jednotku přírůstu důchodů obyvatelstva. V dlouhodobém vývoji tedy podíl výdajů za potraviny z důchodů obyvatelstva klesá.

Na straně nabídky:

- nabídka je v podmínkách tržního hospodářství souhrnem rozhodnutí samostatných výrobců o výrobě, charakteristickým znakem je obtížná adaptace výroby (nabídky) na změny tržních cen,
- velikost nabídky nezávisí pouze na rozhodnutí samotných výrobců, zemědělská výroba, je značně ovlivněna proměnlivými faktory klimatu, kvality půdy a počasí,

- mezi rozhodnutím o výrobě v závislosti na signálech trhu a skutečnou změnou v nabídce uplyne dlouhá doba, během které se může situace na trhu změnit,
- omezené množství půdy a institut soukromého vlastnictví půdy ztěžují vstup i odliv kapitálu v zemědělství.

Nesoulad mezi nabídkou a poptávkou se označuje jako **tržní nerovnováha** a projevuje se:

- v čase, kdy je poptávka rozložena rovnoměrně a nabídka nerovnoměrně vlivem sezónního charakteru výroby,
- v místě, kdy se poptávka koncentruje do velkých spotřebitelských center, zatímco nabídka je rozložena plošně (Bečvářová a kol, 2013).

3.7 Procesy světového hospodářství

Současná podoba světové ekonomiky a její vývoj v jednotlivých odvětvích je velmi významně ovlivňována řadou procesů, mezi které patří zcela jistě globalizace. Lze ji definovat jako proces transformace a propojování trhů. Nerovnoměrně a různou intenzitou zasahuje do všech částí světa. I přes toto neúměrné působení se jedná o stejně ukotvené trendy. Prostřednictvím technologického vývoje se mění kritéria organizace a mezinárodní umístění jejich produkce, prohlubují se specializace aktivit podniků. Globalizace se vyznačuje změnou výrobních procesů ekonomik v moderní a s nízkými mzdovými náklady. Dále je typické zvýšení kvality výrobků a produktivity obecně (Bečvářová, 2012).

Faktory ovlivňující současné zemědělství napomáhají upevňování moderních sítí agrobiznisu na globálním trhu. Dochází ke změně vazeb mezi ekonomickými subjekty, zvyšuje se jejich vzájemná závislost a provázanost. Vlivem globalizace dochází k tvorbě potravinových komoditních vertikál, díky nimž dnes není možné zkoumat zemědělství samostatně. Změny v podnikatelském prostředí agrárního sektoru udávají podmínky také horizontálním a vertikálním sítím (Bečvářová, 2012).

Státy ovlivněné globalizačními procesy na ně mohou reagovat dvěma různými přístupy. Aktivní přístup znamená, že se státy aktivně podílí na formování tohoto procesu. Druhou možností je pasivní přístup. V tomto případě se státy nezapojují do formování a tento proces pouze přijímají a přizpůsobují se mu. Evropa reaguje na

globalizaci hlubokou integrací v podobě odstraňování bariér. Umožňuje volný pohyb zboží a výrobních faktorů prostřednictvím mezinárodních organizací.

Opakem globalizačních procesů jsou procesy regionalizace, kdy dochází k rozpadu světové ekonomiky na menší celky. Zde jde o snahu měnit okolní podmínky podle návyků dané společnosti a udržet kulturní výjimečnost dané oblasti (Kubáčková, 2010).

3.7.1 Určující faktory globalizace

Hlavním projevem globalizace je prostorové a časové zmenšování světa. S využitím moderních telekomunikačních technologií dochází k časovým úsporám. Výrobky jsou vyvíjeny ve stále kratší době. Zkracuje se také životní cyklus výrobků. S narůstající infrastrukturou se svět prostorově zmenšuje, zlepšují se logistické postupy. Celosvětově dochází k dopravnímu pokrytí oblastí. Tyto determinanty mají vliv na konkurenci a vyvíjí se také tlak na snižování cen. Je tak nutné využít úspory z rozsahu či využít nátlaku na subdodavatele na snižování cen vstupů. Nezbytné jsou pro podniky také kvalitní informace, které poskytují firmám také značnou konkurenční výhodu. Aby byly podniky schopny udržet se na trhu, musí být v současné době flexibilní a schopny rychle reagovat na požadavky jak zákazníků, tak i zažitých standardů (Jeníček, 2002).

3.7.2 Projevy globalizace

Globalizační proces provází v evropských zemích řada kvalitativních a kvantitativních změn. Lze je definovat jako specifický pohyb kapitálu a mezinárodního obchodu. Umožněn je také přesun pracovních sil. V souvislosti s mezinárodním obchodem mohou státy využívat takzvané komparativní výhody. Jedná se o přínos, jež plyne ze specializace a státy tak mohou obchodovat za výhodnějších cenových podmínek, než tomu bylo dříve. Globalizace také formuje společný agrární trh Evropské unie a zemím vstupujícím do EU přináší začlenění do náročnějšího konkurenčního prostředí. Změny, které probíhají v agrární politice, nebyly aplikovány v původních a nových členských zemích stejně. Problém byl v nedostatečné připravenosti regulačních mechanismů a subjektů prvovýroby na důsledky změn přechodu na poptávkově orientovaný model zemědělství (Bečvářová, 2006).

Globalizace se promítá do změn postojů a přístupů subjektů při formování nabídky a poptávky. Na zemědělské producenty je vyvíjen stále větší tlak světového trhu potravin a s ním související růst konkurence.

S globalizací souvisí také vznik nadnárodních společností, které společně s vývojem informačních technologií, ovlivňují světové hospodářství. V podnicích dochází k automatizaci pracovních procesů. Dochází k unifikaci produktů a jejich nákladných klíčových vlastností. Technologický rozvoj má také vliv na životnost produktů. Ta se výrazně zkracuje, protože produkt rychleji morálně zastarává. Vliv globalizace se promítá i do HDP (Jeníček, 2002).

3.7.3 Vývoj české ekonomiky

Výkon české ekonomiky narostl v roce 2015 nejrychleji za posledních osm let. Zvýšil se hrubý domácí produkt a narostla také hrubá přidaná hodnota. Podle hrubé přidané hodnoty se za rok 2015 zvýšila souhrnná výkonnost všech odvětví o 3,8 %. Největší nárůst zaznamenal zpracovatelský průmysl a služby. Odvětví zemědělství, lesnictví a rybníkářství vlivem vysoké základny, která souvisela s velmi dobrou sklizní, zpomalilo a na růstu se nepodílelo.

Na růstu ekonomiky se z hlediska výdajové strany podílela převážně domácí poptávka a na straně nabídky pozitivně zapůsobily především zpracovatelský průmysl a služby. Růst ekonomiky je v meziročním srovnání zaznamenán již devět čtvrtletí v řadě. Dynamika ekonomiky byla v roce 2015 podpořena navíc také mimořádnými vlivy. Podle Českého statistického úřadu se jednalo o propad ceny ropy na světovém trhu a deflaci ve zpracovatelském průmyslu v eurozóně, které se do ČR prolnuly prostřednictvím cen dováženého zboží. Firmám se snížily náklady na vstupy a domácnostem výdaje na pohonné hmoty. Zapůsobily tak i na ceny průmyslových výrobců, které se velmi výrazně snížily a zatímco ceny tržních služeb stagnovaly, ceny zemědělských výrobců klesly o 6 %. Růst zaznamenaly pouze ceny stavebních prací (czso.cz).

3.8 Chov ovcí

Podle vědecké klasifikace patří ovce do řádu sudokopytníků. Tito přežvýkavci patří mezi nejstarší domestikovaná zvířata, která byla zdomácněna asi před 9 tis. lety před našim letopočtem (Rádlová, 2011). Mezi jejich předky patří mufloni, ovce stepní a

ovce velehorská. Během času byla z divokých ovcí vyšlechtěna kulturní plemena, která se dělí podle svého účelu na masná, dojná, kombinovaná, vlnářská, kožichová a kožešinová (Homolková, 2013).

V našich zemích má chov ovcí dlouholetou tradici. Ovce jsou významné svou mnohostrannou užitkovostí. Mezi hlavní produkty patří maso, mléko, vlna, kůže, rohy a paznehty. Vedlejšími produkty jsou, lanolin, krev, lůj, střeva a předžaludky. Využitá může být i mrva, jako hnojivo. Již za feudalismu byl stádový chov soustředěn na velkostatkách a církevních statcích. Drobní chovatelé své ovce sdružovali na pastevní období do společných stád, kde se o ně starali obecní pastýři – bačové. Ještě v 17. století dosahovalo české ovčáctví světové úrovně a chov ovcí byl hlavním odvětvím živočišné výroby (Štochl, 1999).

V současné době roste zájem o ovce především pro vypásání nesnadno přístupných ploch např. vysoko v horách, které jsou pro zemědělskou techniku těžko dostupné (Horák, 2011). Rozšířilo se také využívání ovcí na půdách, kde se jiná hospodářská zvířata nevyplácí.

Vlna

Ovčí vlna slouží díky svým vlastnostem zdravým i nemocným lidem, stejně jako výrobky z ovčího mléka (Homolková, 2013). Podle jemnosti vlny, která se udává v mikrometrech, se dělí na jemnou, polojemnou, polohrubou a hrubou (Horák a kol., 2004).

Mléčná a masná produkce

Ovčí mléko a maso má typickou vůni i chuť. Průměrná délka laktace se pohybuje od 100 do 250 dnů a produkce mléka je v rozmezí 70 až 150 kg u kombinovaných plemen. Specializovaná mléčná plemena jsou schopna nadojit za laktaci i 400 až 900 kg mléka. Ovčí mléko je bohaté na železo a zinek. Mezi produkty vyráběné z ovčího mléka patří především hrudkové sýry, jako je bryndza, rokfor, oštěpek a parenica (zootechnika.cz).

Ovčí maso patří mezi velmi kvalitní maso s vysokou dietetickou hodnotou. Nejvyšší kvalita je maso jehňat ve věku 4 až 6 měsíců. Je dobře stravitelné a bohaté na bílkoviny a vitamíny skupiny B. Problém je především v dostupnosti tohoto druhu masa pro jeho sezónnost (zootechnika.cz).

3.8.1 Technologie chovu ovcí

Existuje několik technologií chovu ovcí.

- Pastevní chov, který je vhodný pro mírné oblasti a odolnější plemena. V zimním období se ovce přikrmují v trvalém nebo v mobilním příkrmišti. Chov je charakteristický jarním bahněním a vyžaduje technologickou přípravu pastevního areálu.
- Chov s bahněním ve stáji vyžaduje zimní ustájení, ve kterém proběhne bahnění.
- Chov s děleným bahněním: Jedná se o chov, který je organizačně náročný. Stádo je rozděleno na dvě skupiny, které se bahní po sobě. Umožní se tak lepší využití zimoviště.
- Pastevní chov se zimním bahněním: Tento systém chovu je nákladnější z hlediska zimního krmení. Využívá se zde hlavně zvýšené poptávky po jatečných jehňatech v předvelikonočním období.
- Chov s kontinuálním bahněním je vhodný pro větší stáda, kde se vytváří vhodné skupiny ovcí, pro plemena s asezonní říjí, nebo pro malochovatele s celoroční nabídkou jehňat (eposcr.eu).

Přirozené chování

Ovce patří mezi stádová zvířata, mají silný stádový pud a jsou vysoce citlivé na stres z osamocení. Je známo, že po navyknutí jsou ovce schopny soužití i s jinými druhy zvířat, jako jsou krávy, koně nebo také psi. Vůdcem stáda bývá silný jedinec, kterého ostatní ovce následují. Obranný projev je především únikový až poté útočný. Vleže tráví ovce asi půl dne, odpočívají převážně v noci, kdy také přežvykují. Přirozeně se ovce dožívají stáří okolo 20 let (Rádlová, 2011).

Ustájení ovcí

Velikost stájí a výběhů se určuje podle počtu chovaných zvířat a musí odpovídat zvolené technologii chovu. Ovce chováme volně ve stlaných stájích v kotcích, ze kterých mají přístup do výběhů a na pastviny. Oplocení pastviny musí být vysoké minimálně 0,9 m. V případě elektrického ohradníku se vedou 2 – 3 linie. Velikostně se kotce připravují podle kategorie chovaných zvířat. Ustájení musí ovcím zajišťovat ochranu před nepříznivými klimatickými jevy a musí vytvářet vhodné prostředí pro

odpočinek a bahnění. Vhodná plemena ovcí mohou pobývat na pastvě celoročně, je ovšem vhodné, aby měly možnost ukrýt se před nepříznivými klimatickými jevy.

Doporučená potřeba ustájovací plochy:

- bahnice s 1 až 2 jehňaty do odstavu: 1,5 - 2 m²,
- jehňata chovná po odstavu: 0,25 m²,
- jehňata ve výkrmu do 25 kg: 0,4 m²,
- jehňata do 1 roku: 0,8 m²,
- beran v rámci individuálního ustájení: 4,0 m²,
- beran v rámci skupinového ustájení: 2,0 – 2,5 m²

Maximální počty ve skupině jsou:

- bahnice a jehnice: maximálně 50 ks,
- vysokobřezí bahnice a jehnice: maximálně 25 ks,
- berani: maximálně 5 ks (chovzvirat.cz).

Výživa ovcí

Ovce potřebují celoročně kvalitní krmivo, které lze získat jak z trvalých travních porostů, tak z krmných plodin pěstovaných na orné půdě. Dostatečná a kvalitní pastva je rozhodujícím prvkem chovu. Nejméně 60 % krmné dávky musí tvořit objemná krmiva (pastva, seno, zelená píce).

Ovce musí mít neustálý přístup ke kvalitní vodě a soli. Při pastvě je nutné počítat se spotřebou 5 litrů na ovci. V zimním období může být potřeba vody vyšší, kvůli podávání konzervovaného krmiva. Pro ovce je stanoven jednotný koeficient na zatížení pastvin 0,15 DJ (eposcr.eu).

3.9 Chov koz

Společně s ovci patří také koza mezi první domestikovaná zvířata. Zmínky o chovu ovcí je možné nalézt již v mladší době kamenné. V historii byl chov koz soustředěn mezi chudý lid. Také proto dosahovaly stavy koz nejvyšších počtů v období mezi válkami. Současná kulturní plemena koz byla vyšlechtěna z kozy keltské, šrouborohé a bezoárové. Hlavními produkty, pro které jsou kozy chovány, je jejich

mléko, maso kůže a srst. Srst se dělí na mohér a kašmír a je velmi ceněna. Kozí mléko je vhodné pro osoby trpící intolerancí na laktózu mléka kravského a využití nachází také u dětí s atopickým exémem. Dále je kozí mléko využíváno také v kosmetickém průmyslu a zpracováváno na sýry, máslo, jogurty, kefíry a tvaroh a využívána je i syrovátka (zootechnika.cz).

Mléčná produkce koz

Oproti kravskému mléku má mléko koz jistá specifika. Obsahuje až o 20 % více minerálních látek a až o 30 % více vápníku. Díky obsahu kyseliny kapronové a kaprinové má kozí mléko specifickou vůni. V ČR se kozí mléko zpracovává na mléko konzumní a vyráběny jsou z něj i sýry ementálského typu či plísňové (zootechnika.cz).

Pastva koz

V podmínkách České republiky jsou kozy chovány na pastvě pouze sezónně. V období vegetačního klidu jsou kozy ustájeny v kozincích. Mohou mít podobu stáje, chlévu nebo jen zatepleného přístřešku. Kozy uplatňují selektivní způsob pastvy. Jedná se o okusování keřů a stromků. Rády si také vybírají jen některé druhy bylin a travin. Je tedy potřeba věnovat pozornost druhům travin, které se na pastvě nachází. Kozy jsou často využívány k likvidaci náletových listnatých dřevin v chráněných lokalitách.

Pastvina by měla být ohrazena plotem. Kozám musí být umožněn přístup, buď do stáje, nebo musí být na pastvině přístřešek, který zajistí ochranu před větrem, srážkami či intenzivním slunečním zářením. Samozřejmostí je neustálý přístup k hygienicky nezávadné vodě (zootechnika.cz)

Výživa

Ve výživě je náročnější koza než ovce. Přirozeným zdrojem potravy jsou pro kozy pastviny. Abychom předešli napadení parazity, volíme pro chov koz sušší pastviny. Při výběru krmiva je důležité také respektovat změny nároků na živiny v různých obdobích například během říje, gravidity, laktace. Základem krmné dávky jsou kvalitní objemná krmiva. Nejčastěji je voleno seno, zelená píce či sláma. Objemná krmiva jsou doplňována krmivy jadrnými či okopaninami. Jadrná krmiva je vhodné zkrmovat mačkaná nebo ve formě šrotů, pro jejich lepší stravitelnost. Stejně jako ovce musí mít i kozy přístup k lizu, který zajišťuje doplňování potřebných minerálních látek. Aby nedocházelo k otravám z nadbytku minerálních látek, je nezbytné vycházet při výběru lizu z rozboru krmiva, jež je kozám podáváno (zootechnika.cz).

Zvolená technika krmení vyplývá z reprodukčního cyklu a rozlišuje se:

- Zimní krmná dávka je typická pro období, kdy se kozy připravují na nadcházející laktaci. Jedná se o období zapouštění koz, graviditu, porod a zahájení laktace. Základem této krmné dávky je seno, jaderná krmiva, okopaniny a minerální doplňky.
- Letní krmná dávka je charakteristická pro období porodu, laktace, odstavu a odchovu kůzlat. Přechod z jedné krmné dávky na druhou musí být pozvolný, aby nedocházelo k zažívacím a zdravotním potížím zvířete. Základem letní krmné dávky je zelená píče doplněna ořezky zeleniny, stromů, padaným ovocem, slámou a jadernými krmivy (zootechnika.cz).

3.9.1 Plemena ovcí a koz chovaných v ČR

Vzhledem k tomu, že je více než 80 % ovcí chováno drobnými chovateli, kdy je průměrný stav 5 až 10 ks ovcí na chovatele, dochází k rozšiřování stád zejména v podhorských oblastech a chov ovcí zde představuje efektivní využití pastevních areálů (agris.cz).

Jednotlivá plemena ovcí tak lze rozdělit do skupin, jak podle užití, ke kterému jsou primárně určena, tak podle oblastí, pro která jsou vhodná.

Podle užití se dělí ovce na plemena masná, plodná a kombinovaná.

Mezi masná plemena patří:

- Suffolk, které pochází z Anglie. Ovce je velkého tělesného rámce a charakteristická je krátkou, jemnou vlnou. Výrazné osvalení zajišťuje velmi dobrou zmasilost a maso je téměř bez tuku. Plemeno je vhodné k celoročnímu pobytu na pastvě.
- Oxford down má velký tělesný rámec a je to typické bezrohé plemeno. Je vhodné k pastevnímu chovu a dobře snáší i drsnější klimatické podmínky.
- Holandské plemeno Texel je chováno ve dvou užitkových typech. Anglický typ je charakteristický větším tělesným rámcem. Menší tělesný rámec má typ holandský. Texel je plemeno bezrohé s vysokou mléčností, ale náročné na kvalitní výživu a ustájení.

- Charollais má výbornou plodnost a vynikající masnou užitkovost. Plemeno je náročné na ustájení a také na kvalitu výživy. Využití nachází v oblastech s vyšším úhrnem srážek.
- Plemeno Clun Forest je středního až většího tělesného rámce. Je vhodné k pastevnímu odchovu a je odolné vůči nepříznivým klimatickým podmínkám (zootechnika.cz).

Plemena s kombinovanou užitkovostí:

- Merino bylo původně šlechtěno na produkci potní vlny. Později došlo k orientaci na užitkovou kombinovanou. Ovce mají střední až větší tělesný rámec a jsou vhodné ke křížení s masnými plemeny.
- Žírné merino má velmi dobrou masnou užitkovost a vyšší tělesný rámec. Je vhodné spíše do nížin, vzhledem k jeho náročnosti na výživu a ustájení.
- Bergschaf je plemeno s trojstrannou užitkovostí. Je odolné a nenáročné. Svou vysokou plodností je vhodné pro mateřské využití.
- Merinolandschaf je rané, bezrohé plemeno většího až velkého tělesného rámce. Typické je svou asezónní říjí a vhodné je do nížin a podhorských oblastí.
- Cigája je plemeno nenáročné s trojstrannou užitkovostí (maso-mléko-vlna), vhodné do horských oblastí.
- Šumavská ovce patří mezi genové rezervy ČR, jedná se o ovce podhorských a horských oblastí a jsou typické trojstrannou užitkovostí.
- Valašská ovce je původní salašnické plemeno menšího až středního rámce. Ovce jsou vhodné do chovů v oblastech podhůří a hor pro svoji odolnost vůči nepříznivým podmínkám chovu. Jedinci plemene patří mezi genové rezervy.
- Kent – Romney je anglické dlouhovlnné plemeno středního až většího tělesného rámce. Toto plemeno je vhodné do drsnějších klimatických podmínek s vyšší relativní vlhkostí. Ovce jsou nenáročné na výživu a ustájení a v ČR se chovají ve všech klimatických oblastech. Vhodné jsou pro celoroční extenzivní chov.
- Zwartbles je bezrohé plemeno vyšlechtěné na území Holandska. Patří mezi ranější plemena s velmi dobrou mléčností (zootechnika.cz).

Plodná plemena ovcí:

- Romanovská ovce dosahuje plodnosti přes 200 % a má vynikající mléčnost. Charakteristický je střední tělesný rámec a bezrohost.
- Finská ovce má střední tělesný rámec. Řadí se mezi raná plemena s plodností 200 %.
- Východofríská ovce je bezrohé plemeno velkého tělesného rámce. Vyznačuje se výbornou mléčnou užitkovostí a plodností.
- Olkuská ovce má střední až větší tělesný rámec. Charakteristická je vynikající mléčnost (zootechnika.cz).

Dále se mohou plemena ovcí členit dle oblastí, pro která jsou vhodná.

- Do horských oblastí patří polojemnovlnná kombinovaná plemena, která jsou vhodná pro nejnáročnější klimatické podmínky, jako je šumavská ovce, bílá alpská ovce, romney, bergschaf, valaška a cigája
- Podhorské oblasti s tvrdšími klimatickými podmínkami jsou vhodné převážně pro plemena:
 - s kříženeckou vlnou: merinolandschaf a jeho kříženci, romney, clun forest
 - plodná a mléčná plemena ovcí: lacaune a její kříženci, východofríská ovce, romanovská ovce
 - a z masných plemen: suffolk a oxford down
- Podhorské oblasti s mírnějšími klimatickými podmínkami jsou vhodné spíše pro plemena jemnovlnná a masná. Typická jsou plemena suffolk, hampshire, oxford down, texel, charollais, berrichon du Cher a dorper (eagri.cz).

V České republice je chov ovcí spíše minoritní produkcí. Ovce jsou chovány převážně v rámci ekologického zemědělství, kde patří tato produkce mezi dominantní. V roce 2011 se na 655 ekofarmách chovalo cca 80 000 kusů ovcí. To je cca 30 % ovcí chovaných v současnosti v ČR.

Oproti ovcím, které jsou chovány podle vhodnosti pro jednotlivé oblasti, je chov koz rozmístěn plošně po celém území republiky. Zejména se jedná o plemena koza bílá krátkosrstá a koza hnědá krátkosrstá. Chovatelé, využívající křížení s cílem získat

jatečná kůzlata s lepším osvalením a růstovou schopností, se zaměřují spíše na masné plemeno koza burská. Pro získání vysoké produkce mléka s vysokým obsahem mléčných složek a současně s velmi dobrou masnou užitkovostí se využívá spíše plemeno koza anglonubijská. Zbylá plemena koz se v České republice chovají pouze okrajově (eagri.cz).

Kozy se stejně jako ovce člení podle užitkovosti do několika skupin. Jedná se o plemena srstnatá, masná a dojená.

K srstnatým plemenům řadíme:

- Kozu angorskou, u níž je cílem produkce kvalitního mohéru bílé barvy. Je dobře zpracovatelný a ceněna je u něj i vlastnost dobré barvitelnosti.
- Hlavním produktem kozy kašmírské je kašmír, který se ručně vyčesává. Toto plemeno je rozšířeno zejména v oblastech Tibetu, Mongolska a Indie.

Mezi nejznámější masná plemena koz patří:

- Burská koza. Spadá do kategorie koz s větším tělesným rámcem. Má velmi dobré osvalení a kvalitu kůže.
- Walliserská černokrká koza se využívá pro produkci jatečných kůzlat. Jedná se o plemeno nenáročné s kombinovanou užitkovostí.
- Sahelská koza je vhodná pro produkci masa a kůže. Původem se jedná o plemeno západní Afriky.
- Kamerunská koza zakrslá je typická svou genetickou vadou, kdy mají kozy abnormálně krátké končetiny. Hlavním produktem této ovce je maso a kůže.
- Zakrslá koza – Holandská byla do ČR importována z Holandska. Jedná se spíše o hobby plemeno, využíváno pro spásání zahradních ploch (zootechnika.cz).

Dojená plemena koz:

- Koza bílá krátkosrstá je nejrozšířenější plemeno v ČR. Plemeno je vhodné jak pro stádový chov se strojním dojením, tak i pro chov individuální. Toto plemeno patří do genových rezerv ČR.
- Hnědá krátkosrstá koza má menší tělesný rámec než bílá krátkosrstá a je vhodnější do oblastí s horšími klimatickými podmínkami. Také patří mezi genové rezervy.

- Sanská koza je rozšířena po celém světě. Díky své vysoké užitkovosti je náročná na kvalitu krmiva i jeho množství. Vhodná je pro pastevní i stájový chov.
- Anglonubijská koza je středního až většího tělesného rámce a vznikla křížením kozy indické, súdánské a anglické.
- Duryňská lesní koza patří do skupiny plemen krátkosrstých. Je středního tělesného rámce a chována je převážně v Německu (zootechnika.cz).

3.9.2 Ekologické zemědělství

Ekologické zemědělství je chápáno jako šetrný způsob zemědělského hospodaření, které dbá na životní prostředí a pohodu chovaných hospodářských zvířat. Jedním z hlavních úkolů je omezení vstupů zvenčí a minimalizace spotřeby neobnovitelných zdrojů energie a surovin. Je založeno především na uzavřenosti koloběhů v rámci zemědělského podniku.

Ekologické zemědělství se v České republice rozvíjí již několik desetiletí a součástí zemědělské politiky Evropské unie se stalo roku 1991. Náležitosti ekologického zemědělství jsou v českém právu ošetřeny zvláštním zákonem (Homolková, 2013).

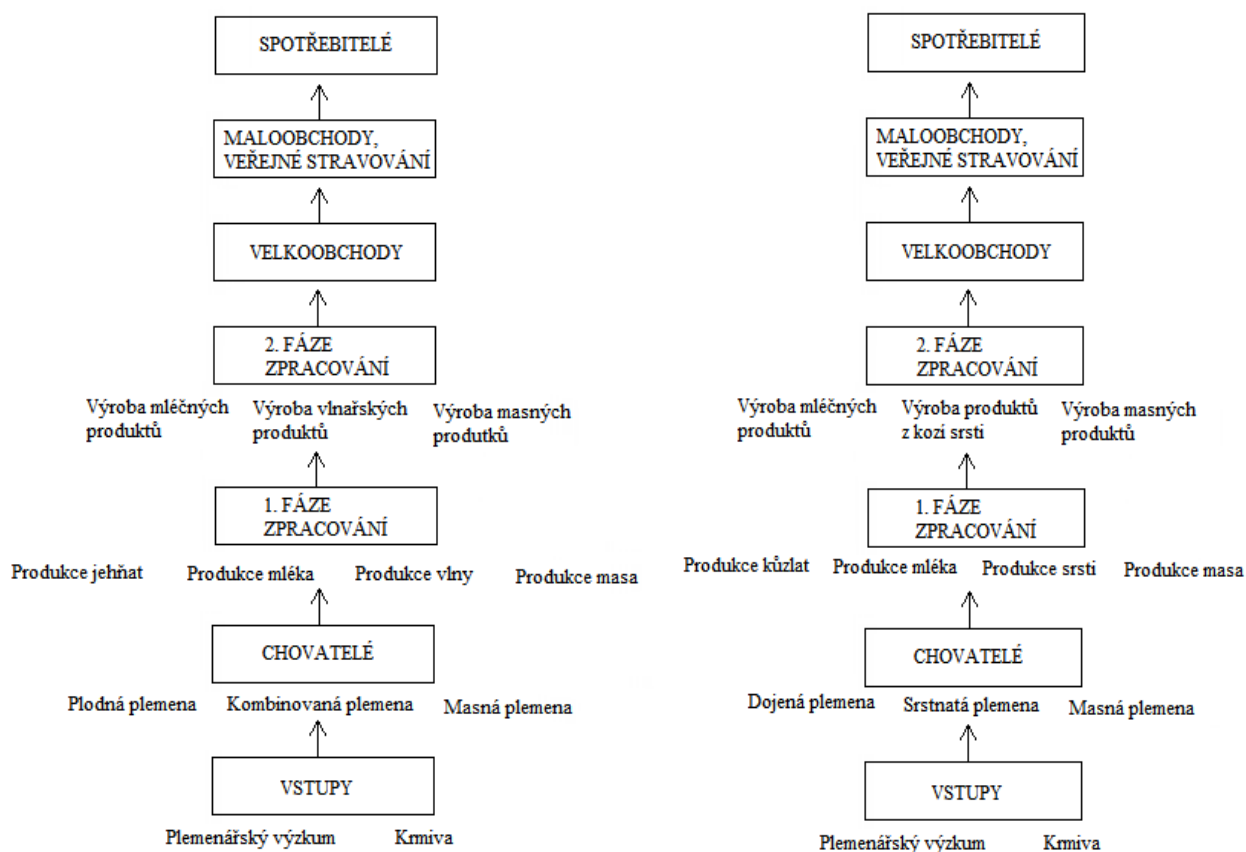
Chov hospodářských zvířat je nedílnou součástí ekologického zemědělství především v méně produkčních oblastech, kde roste význam ekologických chovů skotu a ovcí. Zvyšuje se také zájem spotřebitelů o produkty vyprodukované zvířaty, u nichž se dbá na jejich životní pohodu. Za potraviny domácí produkce, zdravější, kvalitnější a čerstvé jsou zákazníci ochotni si i připlatit. Důkazem toho je rostoucí zájem o farmářské trhy, které se již konají v každém větším městě. Na těchto trzích nachází své uplatnění i výrobky z ovcí. Mezi tržními produkty v chovu ovcí dominuje v současnosti maso.

Ke skopovému masu řadíme berany, skopce a ovce. K jehněčímu, které je nejhodnotnější a nejzdravější, patří maso jehňat (Sedláčková, 2004). Skopové maso má své zastoupení v domácnostech preferujících zdravý způsob života. Charakteristická je pro něj jemně červená barva, osobitý pach a nasládlá chuť, což je také jeden z hlavních důvodů dlouhodobě nízké spotřeby tohoto druhu masa v České republice (Krčmářová, 2011).

4 VLASTNÍ PRÁCE

4.1 Komoditní vertikála ovce

Pro možnost srovnání komoditní vertikály ovce bylo vytvořeno také schématické znázornění komoditní vertikály kozy. Systém vzájemně propojených operací je u obou komodit totožný a z obou zvířat je možné vyrábět obdobné produkty. Z ovčího mléka se vyrábí mimo jiné jogurty a sýry. Například sýr Bryndza. Jedná se o měkký slaný sýr s výraznou chutí. Dalším výrobkem je plnotučný ovčí uzený pařený sýr Oštiepok. Jemný ovčí sýr s typickou zvlákněnou strukturou je Parenica, která vzniká fermentací ovčího sýra hrudkového. Korbáčik je spletaný copánek pařeného sýra vyráběný jak z ovčího tak i kravského mléka. Sýr tvarohového typu vyráběný z čerstvého ovčího mléka, jež může mít příměs i kozího mléka, se nazývá Feta. Pro něj je typické zrání ve slaném roztoku. Z ovčího mléka je možné vyrábět také polotvrdý plísňový sýr s výraznou ostrou chutí Roquefort (ovcisyr.cz). Z kozího mléka je možné vyrábět jogurty, tvarohové krémy, čerstvé nebo zrající sýry a kozí mléko je často vyhledáváno také kosmetickým průmyslem. Kozí mléko je ceněno také pro své dietetické vlastnosti a je vhodné i pro lidi s alergií na kravské mléko. Z ovcí i koz se používá také jejich vlna a srst. Vedlejší produkty jako je lanolin, krev, lůj se používají také ve farmaceutickém průmyslu.

Obr. č. 10: Komoditní vertikála ovce a kozy (zdroj: vlastní práce)

Hlavním vstupem v chovech ovcí i koz je krmivářský průmysl. Krmiva velmi zásadně ovlivňují cenu a mají velký podíl na celkových nákladech v produkci skopového, jehněčího i kozího masa. Do vstupů se dále řadí pořízení technologií a veterinární péče pro chovy. Při výběru technologií je nutné dbát na požadavky hygienické bezpečnosti a podmínek chovu u jednotlivých kategorií ovcí a koz. Zvolená technologie musí dodržovat předepsané hygienické standardy (Martínek, 2016).

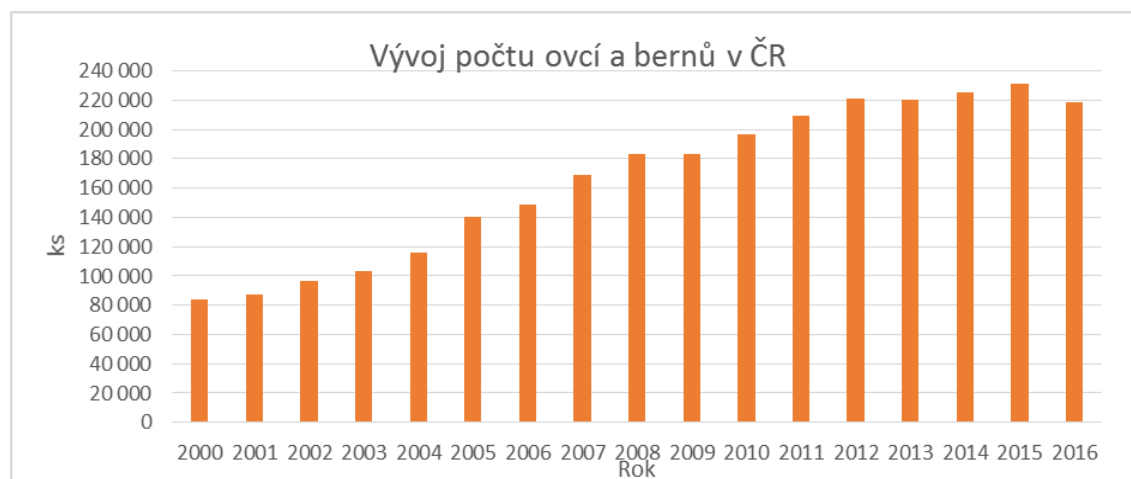
Svoji činnost prosazují v komoditní vertikále také specifické zájmové skupiny, které dotváří podmínky mezi jednotlivými fázemi vertikály. Především se jedná o vládní instituce, vytvářející základní legislativní podmínky v oblasti hygienických pravidel a zdravotní nezávadnosti. Další skupinou jsou finanční instituce, které jsou poskytovatelem převážně úvěrů. Významnou roli mají také výzkumné ústavy a univerzity, které se zaměřují na odborné výzkumy a zvyšování efektivity produkce (Bečvářová, 2013).

Komoditní vertikála je tedy řetězec tvořený výzkumnými pracovníky, producenty, zpracovateli, obchodními společnostmi a spotřebiteli, který svým uspořádáním a chováním jednotlivých subjektů tvoří komplexní soustavu vzájemně propojených činností (Martínek, 2016).

4.2 Živočišná produkce

Ze situačních a výhledových zpráv vydávaných Ministerstvem zemědělství České republiky vyplývá, že po roce 1990 prudce klesly stavy ovcí ze 430 000 ks na 84 000. Tento pokles zapříčinily následující skutečnosti:

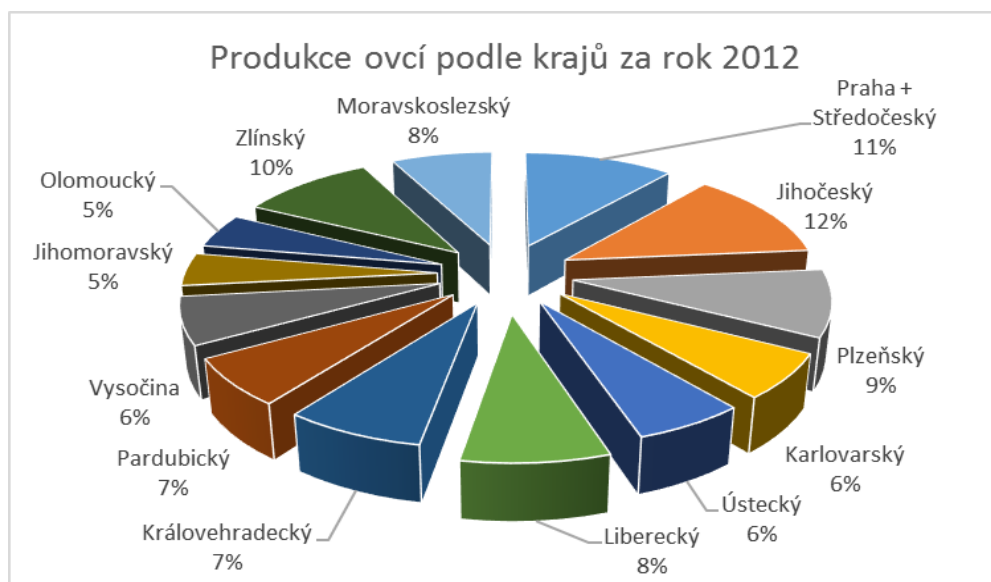
- zpracovatelský průmysl se začal orientovat výhradně na nákup bezkonkurenčně levné a kvalitní vlny z Austrálie a Nového Zélandu,
- sektor chovu ovcí nebyl připraven na změny v produkci masa místo vlny v období restrukturalizace, což vedlo k prudkému poklesu stavu ovcí,
- poptávka po komoditě, kdy bylo v průměru posledních let dováženo ze zahraničí kolem 200 tun masa z důvodu tuzemské poptávky převyšující produkci,
- státní podpora dovozu plemenných ovcí s masnou a kombinovanou užitkovostí v období restrukturalizace způsobila změny ve složení populace ovcí, kdy ovce s masnou a kombinovanou užitkovostí téměř nahradily vlnářská plemena
- státní dotace na chov ovcí a koz v méně příznivých oblastech, dotace na podporu udržování a zlepšování genetického potenciálu přispěly ke zlepšení rentability chovu ovcí a koz
- chov ovcí, koz a krav bez tržní produkce mléka byl ve vztahu k ostatním komoditám v horských a podhorských oblastech výhodný

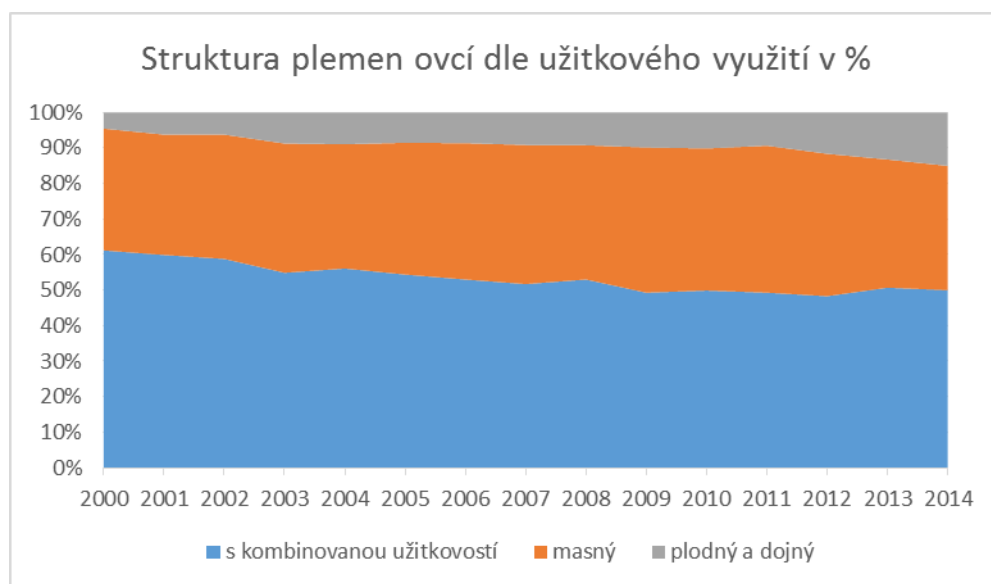
Obr. č. 11: Vývoj počtu ovcí a beranů (Zdroj: eagri.cz)

Během posledních 15 let však stavy ovcí a beranů v ČR opět vzrostly na téměř 230 000 ks díky podpurným dotačním titulům, které zahrnují udržování a zlepšování genetického potenciálu a také podporu aktivit, jež směřují na udržování krajiny a méně příznivých oblastí, což vyplývá z výše uvedeného grafu (agris.cz).

V následujícím obrázku je zachycen podíl jednotlivých krajů na produkci ovcí v ČR za rok 2012. Na produkci ovcí se největší mírou podílí kraj Jihočeský, dále Praha s krajem Středočeským a kraj Zlínský. Naopak nejmenšího podílu dosahují kraje Olomoucký a Jihomoravský. Z grafu tedy vyplývá, že kraje, které patří mezi méně vhodné pro provozování intenzivní rostlinné výroby, dosahují většího podílu v chovech ovcí.

Obr. č. 12: Produkce ovcí dle krajů (Zdroj: eagri.cz)

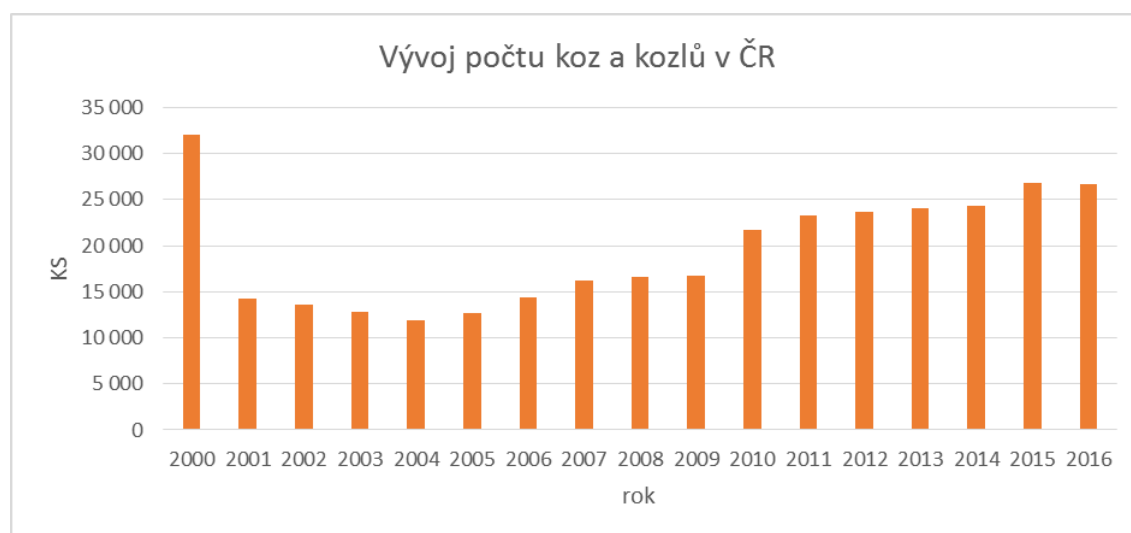
Obr. č. 13: Struktura plemen ovcí dle užitkového využití (Zdroj: eagri.cz)

Chov ovcí prošel od roku 1990, kdy bylo 63% chovaných ovcí plemene s vlnářskou užitkovostí, výraznými změnami, jak strukturálními tak ekonomickými.

Od roku 1991 došlo k výraznému snížení početních stavů ovcí s vlnářskou užitkovostí, které zapříčinil prudký pokles cen vlny. Chovatelé ovcí se zaměřili na plemena s masnou a kombinovanou užitkovostí a plemena s dobrou plodností, kdy se hlavním produktem stalo jehněčí maso.

V posledních letech dochází k nárůstu podílu dojených plemen na úkor specializovaných plemen masných. Vlivem toho došlo také ke snížení podílu plemen s užitkovostí kombinovanou.

Chov koz byl na rozdíl od chovu ovcí soustředěn na tradiční plemena za účelem produkce mléka a jeho zpracování na mléčné výrobky. K prudkému poklesu početních stavů koz došlo v důsledku zániku drobných chovů koz. Počty specializovaných stád naopak narůstají (eagri.cz).

Obr. č. 14: Vývoj počtu koz a kozlů (Zdroj: eagri.cz)

4.3 Spotřeba

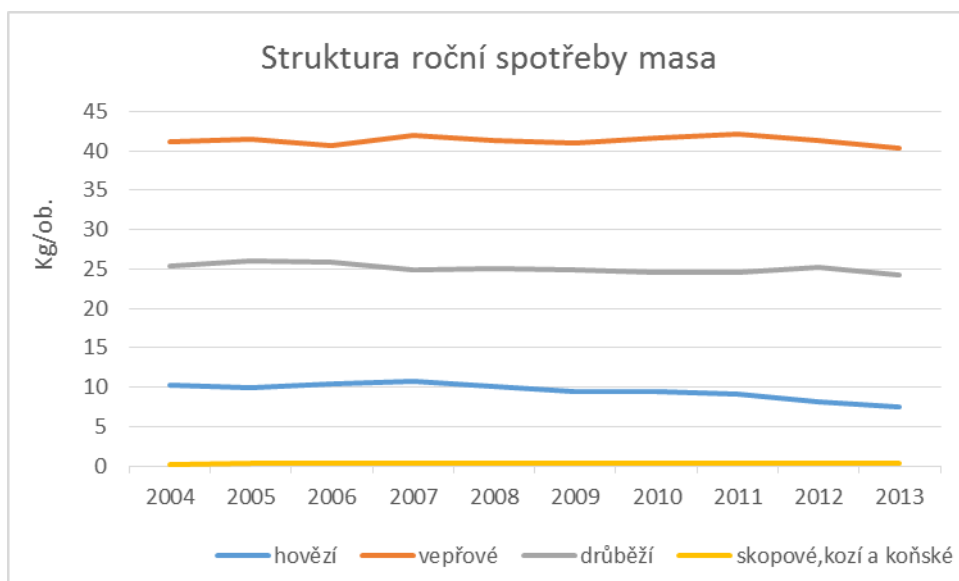
Zpomalení růstu produkce je zapříčiněno stagnací poptávky z důvodu vysokých spotřebitelských cen v porovnání s oblíbenějšími druhy masa, jako je vepřové či drůbeží. Na produkci skopového masa měla v minulých letech vliv kromě stoupajících stavů zvířat také zvýšená poptávka po tomto druhu masa v období svátků. Spotřeba v průběhu roku je stále nízká a oproti ostatním druhům masa se jedná pouze o doplňkový sortiment na tuzemském trhu. Také vzhledem k absenci statistik týkajících se spotřeby skopového masa odděleně od ostatních, je roční spotřeba uváděna společně s masem kozím a koňským. Díky měnícím se stravovacím návykům a návratu ke konzumaci potravin a výrobků konzumovaných v minulosti rostou počty chovaných zvířat.

Roční spotřeba skopového, kozího a koňského masa v ČR

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
kg/oby./rok	0,2	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

Tab. č. 4: Roční spotřeba skopového, kozího a koňského masa (Zdroj: eagri.cz)

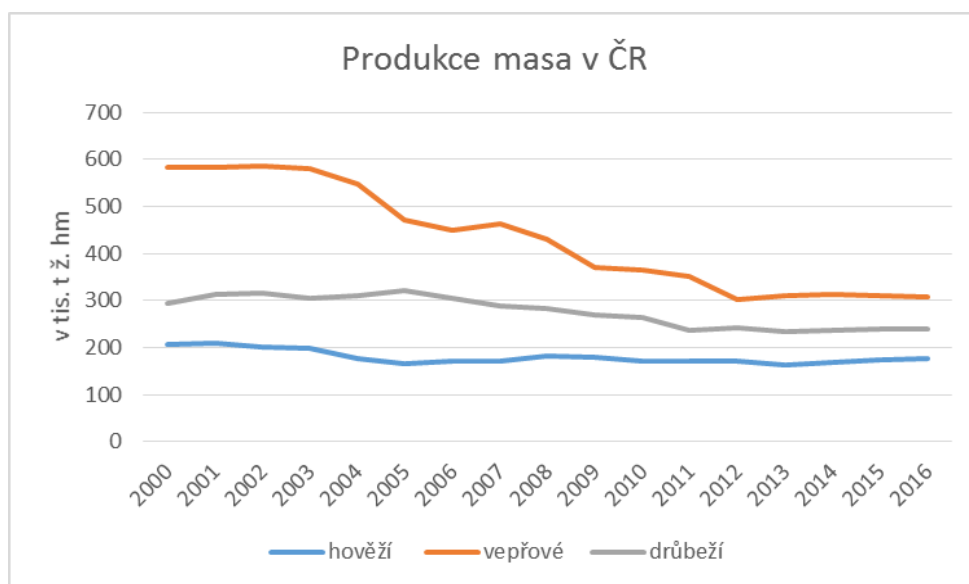
V návaznosti na předchozí obrázky jsou patrné také změny v produkci jednotlivých druhů masa, které jsou svým vývojem velmi podobné vývoji počtu kusů jednotlivých druhů zvířat. Spotřeba skopového masa, zejména jehněčího je však mimořádně nízká a lze ji odhadovat na 0,10 - 0,15 kg na obyvatele ročně. (eagri.cz).

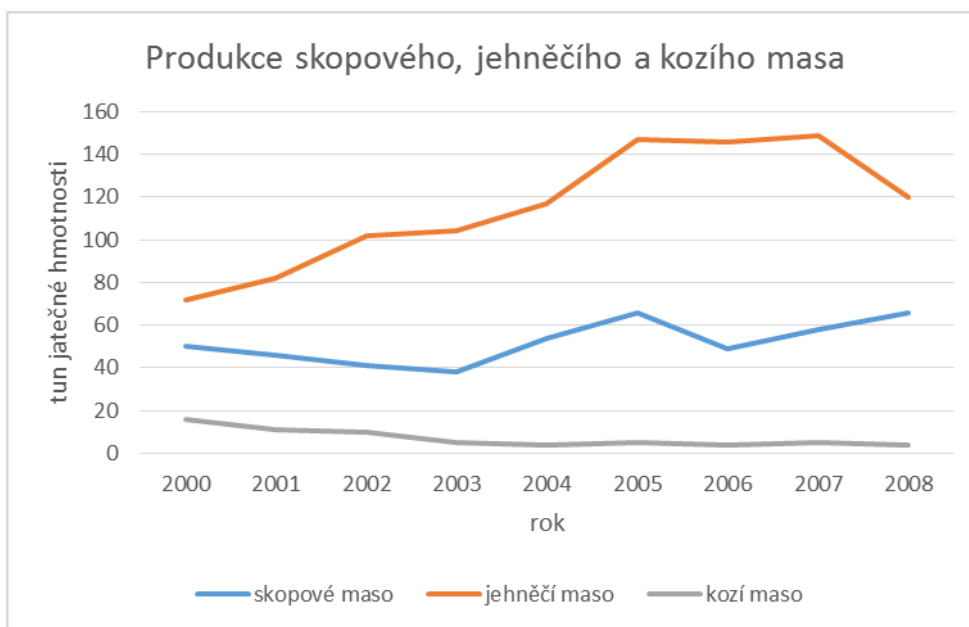
Obr. č. 15: Struktura roční spotřeby masa v ČR (Zdroj: eagri.cz)

V České republice se roční spotřeba masa na osobu pohybuje okolo 80 kg, včetně ryb. Při čemž nejvíce se spotřebuje masa vepřového, které tvoří se svými 42 kg více než 53 % spotřeby. Druhé nejkonsumovanější maso je drůbeží. Nízká spotřeba masa hovězího, která se ročně pohybuje kolem 10 kg/ob, může být zapříčiněna cenou nebo také obavou spotřebitelů ze zdravotních rizik, které o tomto druhu masa šíří.

Důvodem nízké spotřeby skopového a kozího masa je jeho cena, která je oproti jiným druhům masa velmi vysoká a také specifická vůně a chuť, která je dalším důvodem, proč dávají spotřebitelé přednost jiným druhům. U skopového a kozího masa hraje významnou roli také náročnost nebo i neznalost přípravy (agropress.cz).

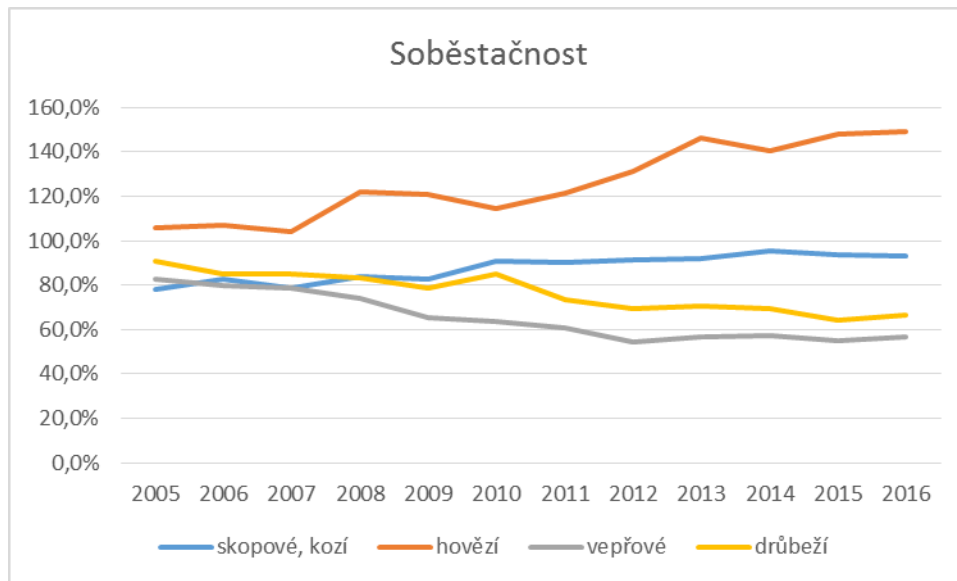

Obr. č. 16: Produkce masa (Zdroj: eagri.cz)

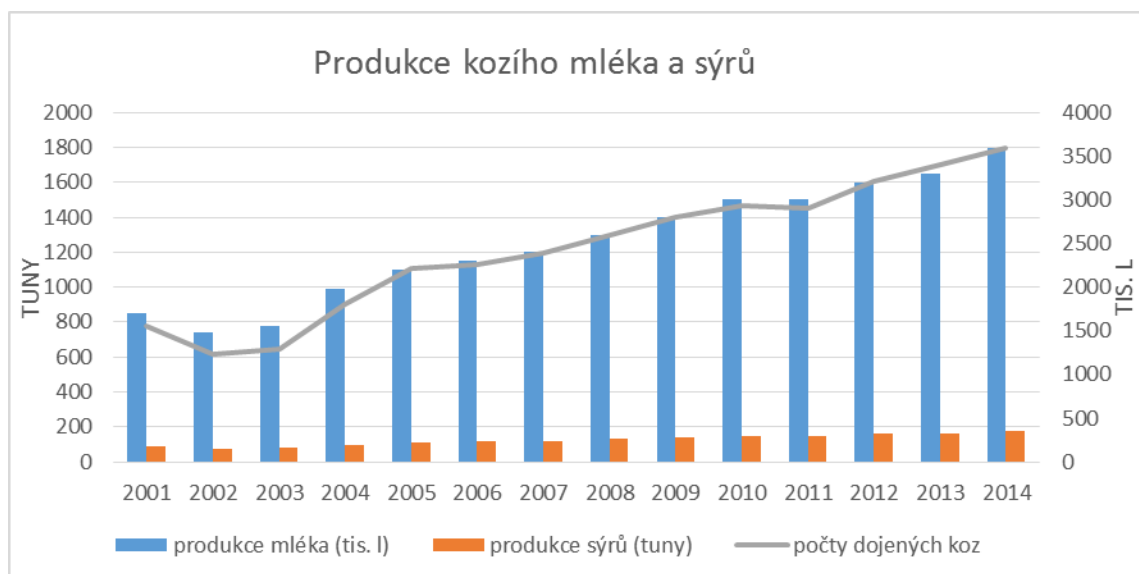
Obr. č. 17: Produkce skopového, jehněčího a kozího masa (Zdroj: eagri.cz)

Produkce masa v České republice je rozdělena do dvou grafů pro zdůraznění vývoje skopového, jehněčího a kozího masa. Protože se ovšem jedná pouze o velmi malou část z celkové produkce, nebyl by tento vývoj v případě spojení obou grafů do jednoho znatelný. Vývoj jehněčího masa zaznamenal do roku 2008 výrazný nárůst. Naopak výroba ostatní druhů masa v České republice od roku 2000 neustále klesá. Největší propad v produkci zaznamenalo maso vepřové, kdy jeho produkce klesla během posledních 16 let na polovinu. Výroba hovězího masa se pohybuje okolo 200 tisíc tun živé hmotnosti, ale i u něj můžeme zpozorovat mírný propad.

Obr. č. 18: Soběstačnost ČR v produkci masa (Zdroj: eagri.cz)

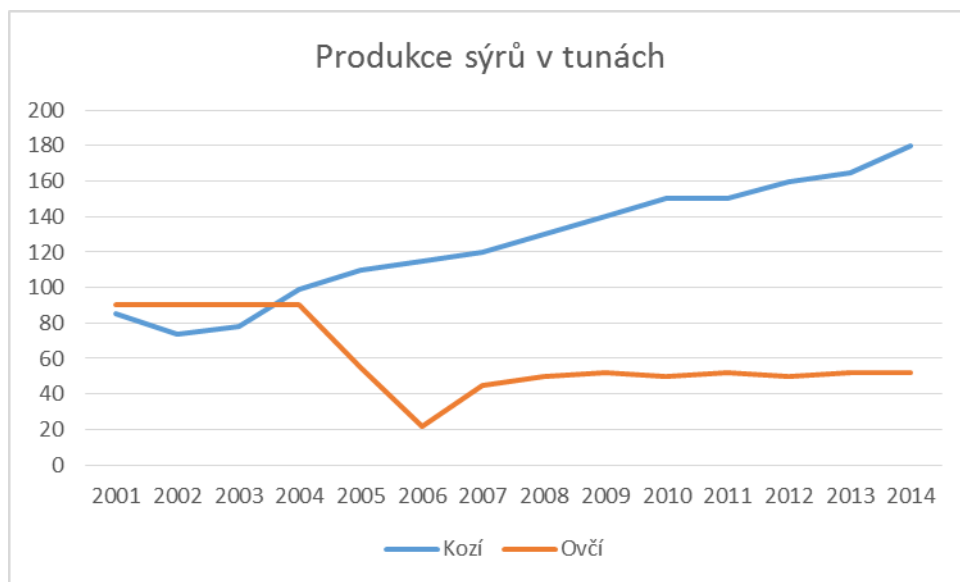
Soběstačnost České republiky v produkci skopového a kozího masa se pohybuje za posledních 10 let mezi 80 a 95 %. Nejlepších výsledků dosahujeme v produkci hovězího masa, kdy soběstačnost vzrostla od roku 2005 o cca 50 % z původních 100 na téměř 150 %. Nejméně soběstační jsme v produkci vepřového a drůbežího masa, což můžeme pozorovat na výše uvedeném grafu. Maso, ve kterém nejsme soběstační, musíme dovážet z jiných zemí.

Obr. č. 19: Produkce kozího mléka a sýrů (Zdroj: eagri.cz)

Se zvyšujícím se počtem dojných koz v České republice úzce souvisí také produkce kozího mléka a sýrů. Produkce mléka přesně kopíruje vývoj stavu dojených zvířat. Totéž se dá říci i o produkci sýrů, protože na jeden kilogram sýru je potřeba 10 litrů kozího mléka.

V České republice není speciální mlékárna nebo sýrárna, která by vykupovala a zpracovávala ovčí nebo kozí mléko. Výroba kozích sýrů a zpracování mléčných produktů je proto soustředěna do menších faremních chovů, kde se mléko současně zpracovává a produkty jsou prodávány přímo spotřebitelům. Ke zvýšené spotřebě mléčných výrobků přispívá také jejich propagace ve zdravé výživě.

Obr. č. 20: Produkce sýrů v ČR (Zdroj: eagri.cz)

4.4 Cenový vývoj

Ceny zemědělských výrobců jatečných jehňat jsou závislé na kvalitě masa a poptávce, která se obvykle výrazně zvyšuje v období Velikonoc a také v období Vánoc. Ceny vzrostly od roku 1990 do roku 2002 na dvojnásobek.

Ceny zemědělských výrobců jehňat a ovcí ve třídě A (Kč/kg ž. hm.)

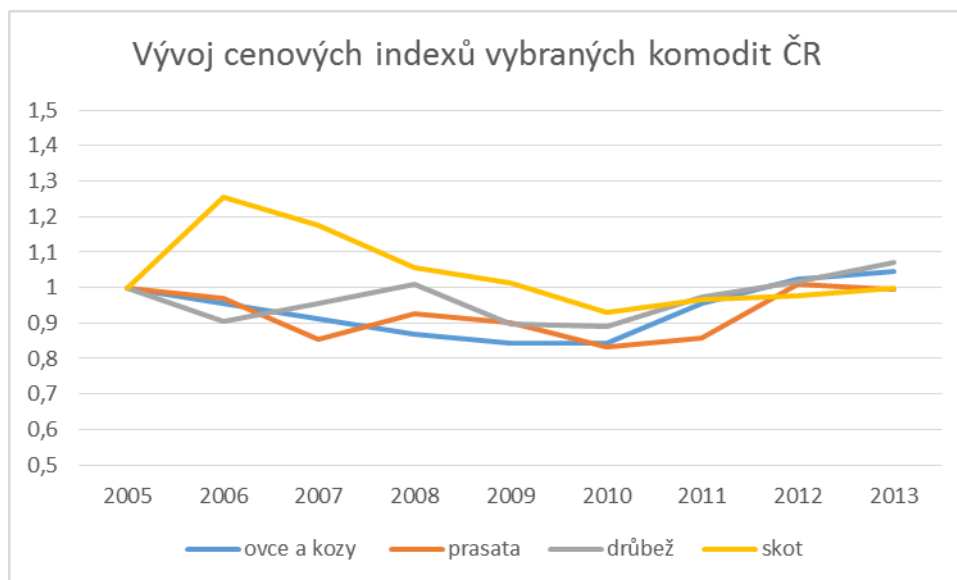
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Jatečná jehňata	46	48	49	48	47	45	43	41	39
Jatečné ovce	15	15	16	17	15	15	15	15	15

Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Jatečná jehňata	38	38	43	46	47	48	49	48
Jatečné ovce	15	15	16	17	17	18	18	18

Tab. č. 5: Ceny zemědělských výrobců jehňat a ovcí (Zdroj: eagri.cz)

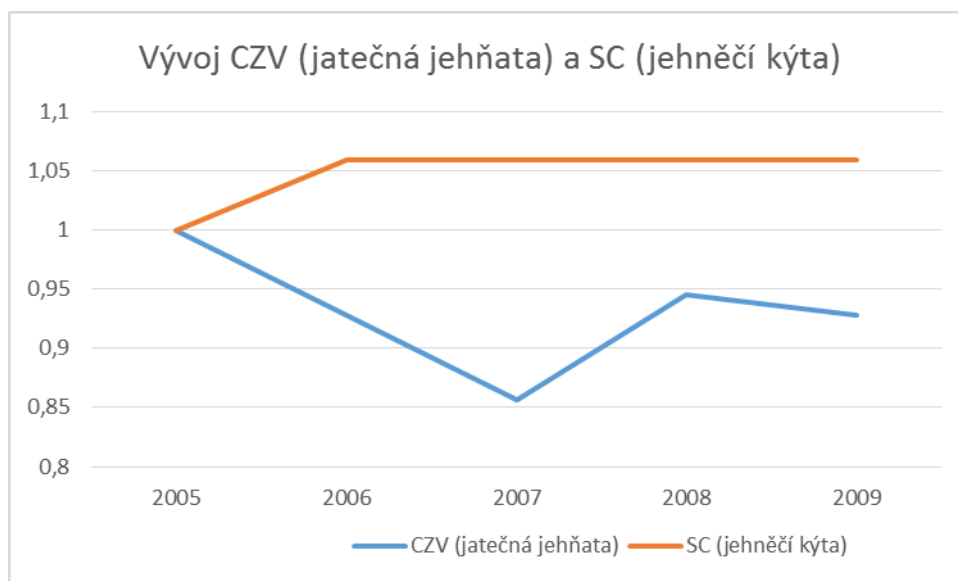
Od roku 2003 došlo v ČR k postupnému poklesu ceny jatečných jehňat na 38 Kč/kg v roce 2010. Ke zlepšení tohoto vývoje dochází od roku 2011, kdy ceny vzrostly na 43 Kč/kg. Tento rostoucí trend se udržel až do roku 2015, kdy se cena

za kilogram rovnala ceně v roce 2002. Tato změna je způsobena změnou odběratelů po vstupu ČR do EU, vývoj jatečných jehňat se přesunul z italského trhu na německý a rakouský s nižšími realizačními cenami a vyššími požadavky na kvalitu zboží. Tento vývoj je shodný s cenami jatečných jehňat v ostatních státech EU a s vývojem kurzu koruny.

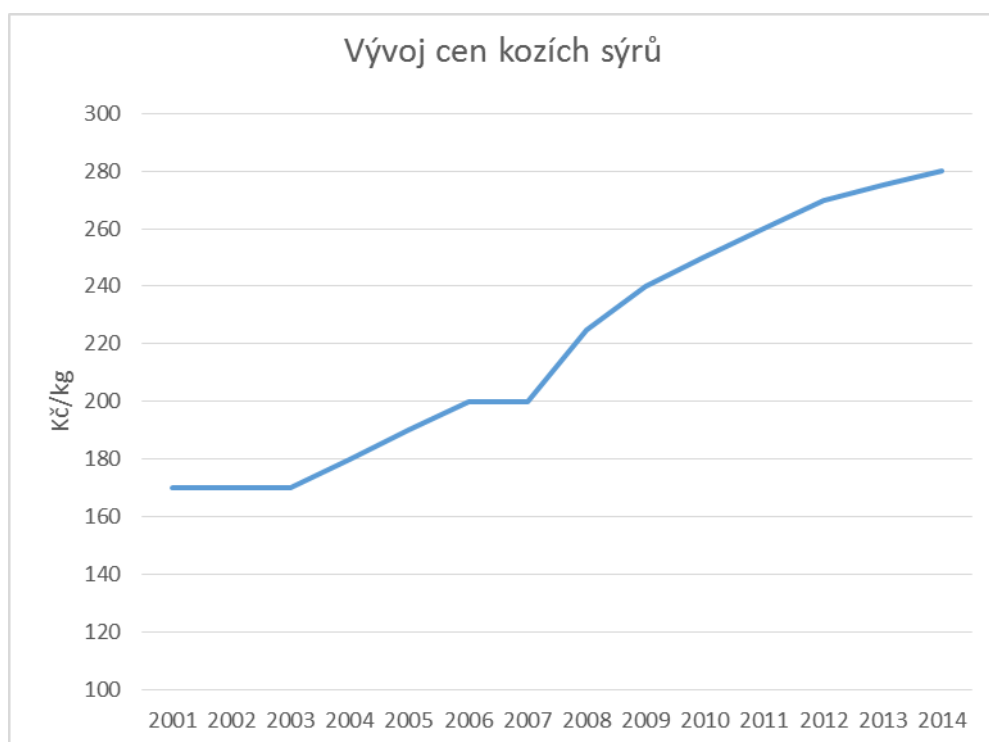
Obr. č. 21: Vývoj cenových indexů (Zdroj: eurostat.eu)

V obrázku č. 22 je zaznamenán vývoj cen u různých druhů hospodářských zvířat. Zatímco ceny skotu zaznamenávají od roku 2006 neustálý pokles, u ovcí a koz je pokles patrný do roku 2010. Od tohoto roku nastal nárůst v cenách ovcí a koz a stejný vývoj měly i prasata a drůbež.

Obr. č. 22: Vývoj CZV a SC (Zdroj: eurostat.eu)

Spotřebitelské ceny jehněčího masa se výrazně liší podle jednotlivých částí trupů, ze kterých je maso získáváno. Vývoj cen jatečných jehňat je ovlivněn spoustou faktorů. Mezi hlavní patří sezónnost, kvalita masa, poptávka spotřebitelů a také vývoz a s tím související kurz koruny. Na výše uvedeném grafu je patrné, že zatímco spotřebitelská cena jehněčí kýty se nemění. Od roku 2006 je její cena 180 Kč/kg. U cen zemědělských výrobců jsou již patrné značné výkyvy. Ty mohou být způsobeny výše uvedenými faktory. CZV se pohybují nejčastěji kolem 90 Kč/kg. V roce 2007 byl výkyv v ceně největší a cena se pohybovala kolem 82 Kč/kg.

Obr. č. 23: Vývoj cen kozích sýrů (Zdroj. eagri.cz)

Z grafu vyplývá, že od roku 2001 se zvýšila cena kozích sýrů o více než 100 Kč/kg. Důvodem takového prudkého zvýšení může být narůstající poptávka a propagace v rámci zdravé výživy. Kozí mléko má mnoho blahodárných účinků. V zahraničních výzkumech se v případě pravidelné konzumace hovoří o léčivém účinku na nervovou soustavu, zlepšení celkové kondice, snížení onemocnění kůže. Pozitivně působí také na snížení nervozity, úzkostných stavů a stresu. O kozím mléku se hovoří také v souvislosti s léčbou astmatu. Všechny tyto účinky a jeho specifická příchuť, která je v případě kozích sýrů vyhledávána může být důvodem, proč jsou spotřebitelé ochotni za kozí sýr zaplatit až dvojnásobnou cenu v porovnání se sýrem z kravského mléka (ctpez.cz). Obtížná dostupnost kozích sýrů je řadí mezi luxusní statky, které jsou charakteristické vyšší cenou oproti jiným alternativám.

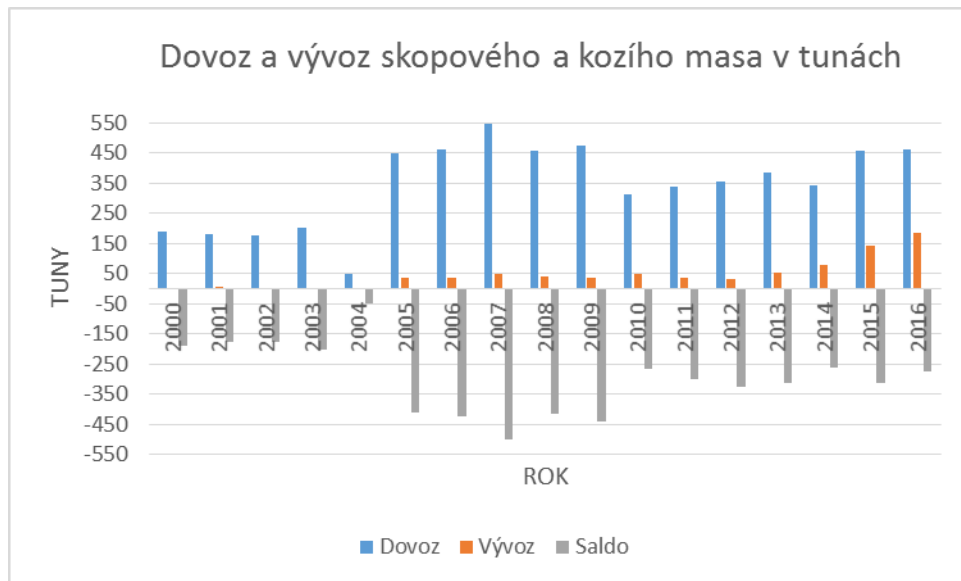
4.5 Zahraníční obchod ČR

Světový obchod se skopovým masem zaznamenal v posledních letech výrazný nárůst, který způsobilo náhlé oživení poptávky po skopovém masu v zemích EU a snižování početních stavů ovcí v členských státech EU. Ke snižování stavů ovcí došlo také v Austrálii a na Novém Zélandu, naopak nejvyšší nárůst chovu ovcí zaznamenala Čína (eagri.cz).

Obr. č. 24: Dovoz a vývoz ovcí a koz v živém (Zdroj: eagri.cz)

Zahraníční obchod ČR je realizován převážně vývozem živých ovcí. Saldo zahraničního obchodu ČR s živými zvířaty bylo v roce 2005 vysoce kladné. V následujících letech vývoz podstatně klesl, avšak saldo zahraničního obchodu zůstalo i nadále kladné (eagri.cz). V roce 2015 bylo vyvezeno přes 3 500 ks živých ovcí, což činilo v přepočtu více než čtvrtinu celkového vývozu této komodity. Největší počty zvířat směřovaly do Rakouska a Maďarska. Mezi další významné destinace patří i Německo a Rusko.

Obr. č. 25: Dovoz a vývoz skopového a kozího masa (Zdroj: eagri.cz)

Saldo zahraničního obchodu v masě je vysoce záporné. Do roku 2004 se skopové a kozí maso prakticky nevyváželo. Od roku 2005, tedy po vstupu České republiky do EU, se začalo skopové a kozí maso i vyvážet. Výrazně se zvýšil ale i dovoz a záporné saldo zahraničního obchodu se ještě více prohloubilo. Vzhledem k tomu, že je v České republice velká absence jatek, která mají certifikát na vývoz ovčího masa do zemí EU, je tedy vývoz realizován převážně v živém (gone-prlov.cz). Česká ekonomika tak přichází o cenu přidané hodnoty, kterou by v případě vývozu masa získala. V řadě zemí je také vysoký podíl imigrantů z muslimských zemí, kteří vyžadují speciální způsob porážky.

Vývoz skopového a kozího masa z ČR (v tunách)					
Země	2008	2009	2010	2011	2012
Irsko	0	0	0	0	0
Maďarsko	1	1	0	0	0,3
Německo	0	7	12	3	0,7
Rakousko	6	1	0	0	0,3
Slovensko	35	26	33	30	30
Švýcarsko	0	0	0	3	0
ostatní	0	0	3	0	0,7
celkem	42	35	48	36	32

Tab. č. 6: Vývoz skopového a kozího masa (Zdroj: mlekarstvi.cz)

Z tabulky č. 6 vyplývá, že do roku 2012 putovalo z České republiky nejvíce masa na Slovensko a do Německa. Z informací dostupných na UZEI je zřejmé, že v roce 2015 vývoz skopového a kozího masa směřoval z 56 % do Německa a z 29 % na Slovensko. Dovoz živých ovcí se pohybuje tradičně kolem nuly (uzei.cz).

Dovoz skopového a kozího masa do ČR (v tunách)			
Země	2010	2011	2012
Argentina	1	0	0
Austrálie	14	0	2
Belgie	18	13	39
Dánsko	1	3	3
Francie	1	5	0,3
Irsko	11	19	8
Německo	153	88	55
Nizozemsko	13	12	20
Nový Zéland	74	145	164
Spojené království	0	0	0,7
Španělsko	27	45	48
ostatní	0	7	16
celkem	313	337	356

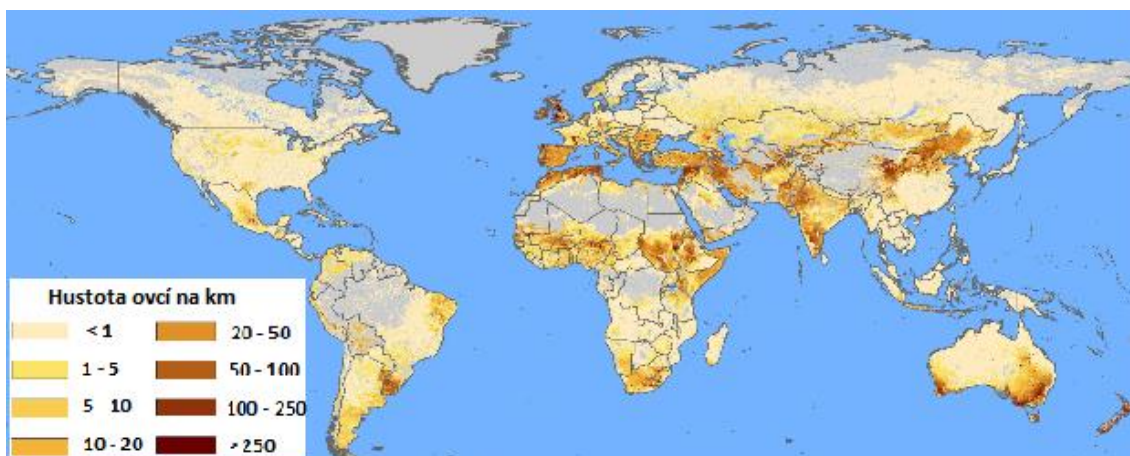
Tab. č. 7: Dovoz skopového a kozího masa (Zdroj: mlekarstvi.cz)

Co se týče dovozu, ten se uskutečnil téměř výhradně v mase. Výrazně posílil dovoz z Nového Zélandu, kdy více než třetina dovezeného masa pocházela právě z této destinace. Dále se maso dováží tradičně z Německa, Belgie a ze Španělska. Mezi další významnější dovozce je možné zahrnout i Austrálii, Irsko a Nizozemsko. Na zbylém dovozu se podílelo 12 zemí z Evropy i ze zámoří (uzei.cz).

Vzhledem k tomu, že se obchodují velmi malé objemy, nedá se tento obchod srovnávat s ostatními druhy masa (eagri.cz).

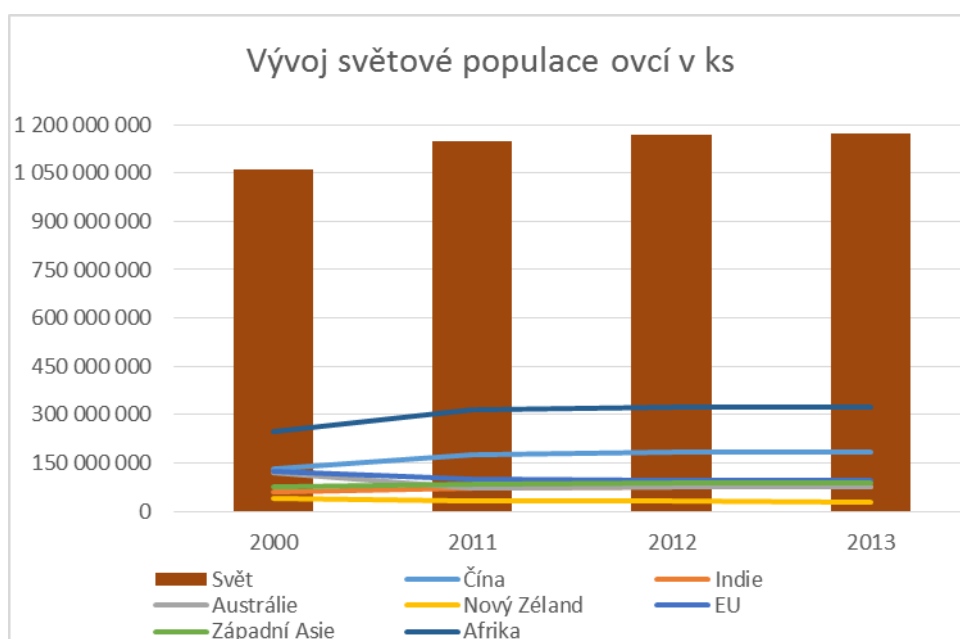
4.6 Vývoj světové produkce ovcí

Za posledních 17 let se populace ovcí ve světě pohybuje okolo 1,1 miliardy kusů a má mírně rostoucí trend. V roce 2013 dosahovala populace dosud nejvyšší hodnoty, téměř 1,2 miliardy kusů. Největší část populace je soustředěna pouze do několika málo zemí. Téměř 31 % populace je chováno v Číně, 13 % se chová v Austrálii a Indii. Mezinárodní obchod má tedy u ovcí značný význam. K nárůstu ovcí došlo v roce 2013 v Číně, Indii a Austrálii. Nový Zéland naopak zaznamenal jejich pokles. V roce 2013 došlo k poklesu také v EU, která tvoří téměř 8,3 % populace. K výraznému nárůstu ovcí došlo také v Africe, což se ovšem na světovém trhu nijak neprojevalo, protože jen malá část této produkce se obchoduje na mezinárodním trhu (eagri.cz).

Obr. č. 26: Hustota ovčí na km (Zdroj: fao.org)

Ke snížení stavu ovčí na Novém Zélandu a Austrálii v roce 2013 došlo vlivem povodní. Na Novém Zélandu je dalším důvodem také pokračující trend nahrazování chovu ovčí chovem dojených krav, který je výnosnější. V Austrálii se vlivem povodní zvýšily porážky zvířat, což vedlo ke zvýšené produkci skopového masa. Také se zde chov ovčí stále více orientuje na chov ovčí určených k porážkám a méně na produkci vlny a vývoz živých ovčí, což dokazuje navýšení stavů jehňat a naopak pokles populace chovných ovčí starších jednoho roku (eagri.cz).

Obr. č. 27: Vývoj populace ovčí ve světě (Zdroj: eagri.cz)

4.7 Produkce skopového masa ve světě

Světový trh se skopovým masem se vyznačuje malým počtem významných vývozních zemí a velkým počtem zemí dovozních. Mezi významné producenty patří Austrálie a Nový Zéland, kteří podle AHDB zauímají dohromady více než 80 % trhu.

Naopak EU a Čína jsou významnými dovozci skopového masa. Čína se spolu s Francií, Spojeným královstvím a Spojenými Státy řadila mezi čtyři největší dovozce v roce 2011. Do roku 2013 se objem dovozu skopového masa v Číně více než zdvojnásobil.

Z níže uvedené tabulky vyplývá, že produkce skopového masa v Číně a Indii má rostoucí trend. Produkce je zde stimulována populačním růstem obyvatelstva. Naopak v Austrálii, na Novém Zélandu a v EU je chov ovcí nahrazován výnosnějšími a z hlediska spotřeby levnějšími alternativami.

Produkce skopového masa ve světě (tis. t)					
	2000	2009	2010	2011	2012
Čína	1 478	2 044	2 070	2 050	2 080
Indie	221	286	289	293	296
Austrálie	680	635	555	512	556
Nový Zéland	533	478	471	465	448
EU	1 202	934	892	895	880
Svět	7 790	8 354	8 229	8 348	8 470

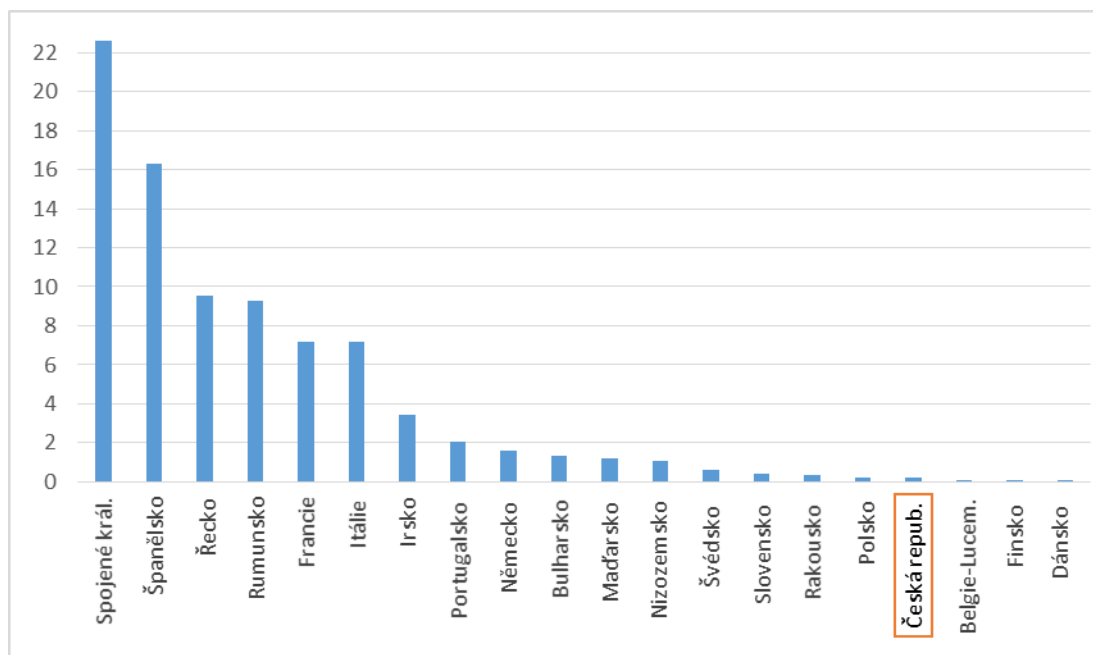
Tab. č. 8: Světová produkce skopového masa (Zdroj: eagri.cz)

Trh s kozím masem se vyznačuje poměrně velkým objemem vývozu z Afriky, který byl převyš jen vývozem z Oceánie. V roce 2011 byly největšími dovozci Spojené Státy Americké, Bahrajn a Spojené Arabské Emiráty.

Ve Spojených Státech Amerických dominují malé ovčí farmy, kdy je většina produkce spotřebována přímo na farmě. Ovce jsou chovány často jako doplňková činnost hospodářských podniků, především pro údržbu pastvin. Aby mohly být chovy ziskové, měly by mít velikost s počtem jedinců více než 500. Příjmy jsou tvořeny z prodeje jehňat, vlny a souvisejících produktů. Setkat se můžeme i z chovy, kde jsou ovce využívány k medicínským účelům a na výzkum (sheep101.info).

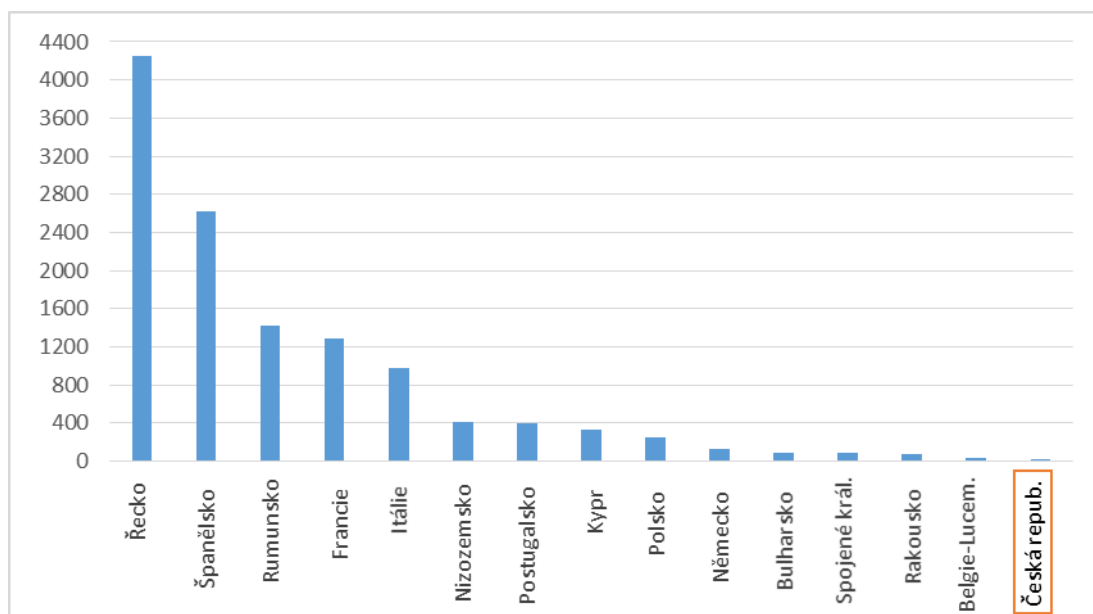
4.8 Trh se skopovým a kozím masem v EU

Populace ovcí je v rámci EU velmi rozmanitá, jak je vidět na níže uvedeném grafu. Nejvíce se chovají ovce ve Spojeném království, kde bylo v roce 2013 chováno přes 22 milionů kusů, ve Španělsku se chová přes 16 milionů kusů ovcí. Populace ovcí čítající více než 6 miliony kusů se nachází v Řecku a Rumunsku, kde je kolem 9 milionů ovcí a Francii a Itálii s počty cca 7 milionů. Téměř 4 milionů kusů dosahuje Irsko. Zbývající země chovají méně než 2 miliony ovcí. Mezi tyto země patří i Česká republika s počtem ovcí 220 000 kusů.

Obr. č. 28: Populace ovcí v EU v roce 2013 (mil. Ks) (Zdroj: mlekarstvi.cz)

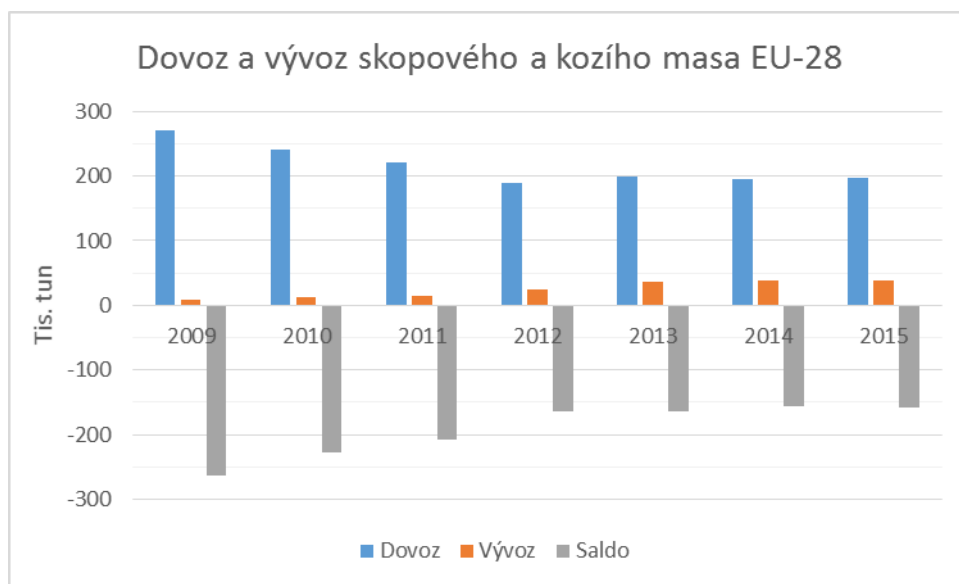
Naopak mezi nejvýznamnější země v produkci koz patří Řecko společně se Španělskem. Spojené království, které dominuje v chovu ovcí, je až mezi zeměmi s nejmenším počtem kusů zvířat. Sem patří i Česká republika a Belgie s Lucemburskem a dalšími zeměmi čítajícími méně než 400 tisíc kusů. Okolo 1 200 kusů mají Rumunsko a Francie, které jsou v níže uvedeném grafu na třetím a čtvrtém místě.

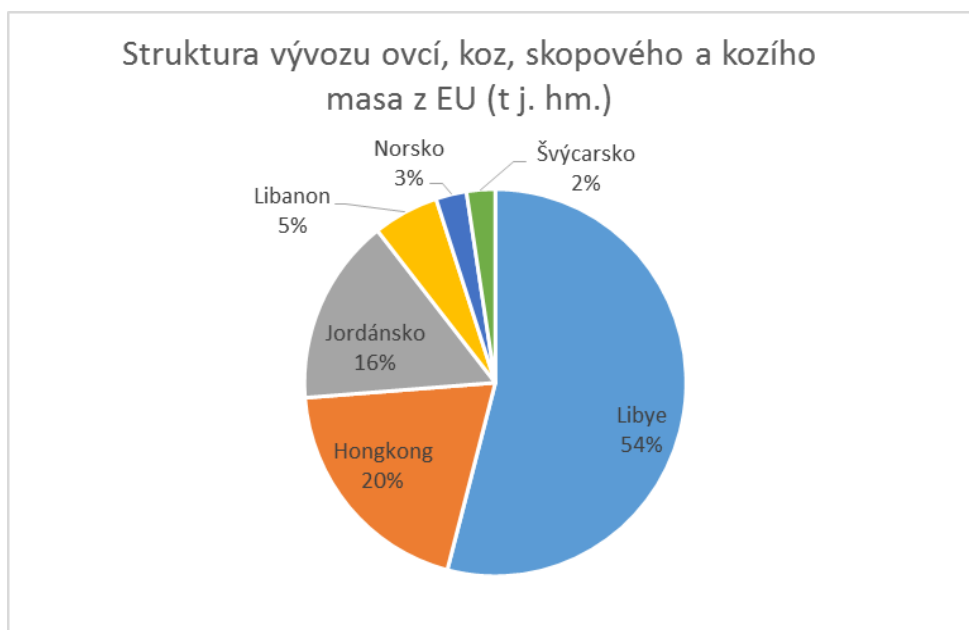
Obr. č. 29: Populace koz v EU v roce 2013 (tis. ks) (Zdroj: mlekarstvi.cz)

Bilance dovozu a vývozu skopového a kozího masa je v EU záporná. Dovoz výrazně převyšuje vývoz. To způsobuje, že saldo obchodu s těmito druhy masa je trvale záporné. Od roku 2009 se tento stav mírně zlepšuje. Velký objem vývozu směřoval

především do Libye a Hongkongu. Dovozy je obstaráván téměř výhradně z Nového Zélandu a Austrálie. V případě Nového Zélandu se jedná především o dovoz masa.

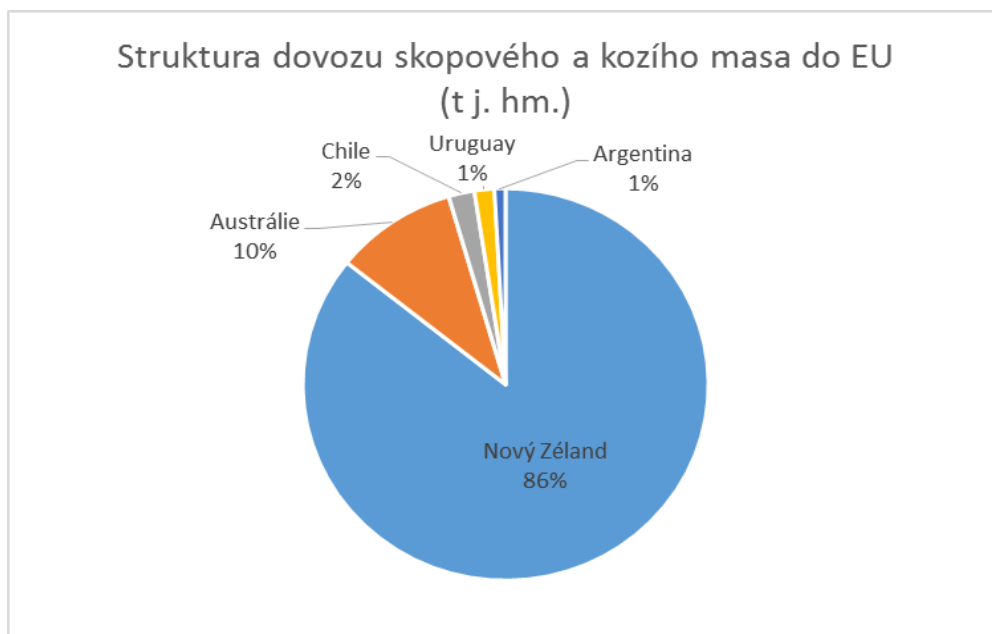

Obr. č. 30: Dovozy a vývozy skopového a kozího masa EU (Zdroj: eagri.cz)

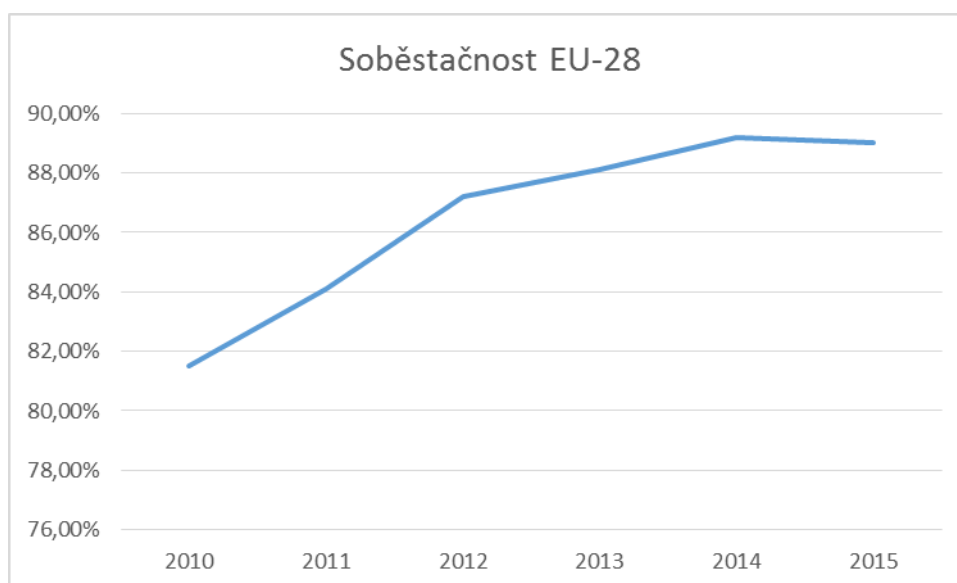
Obr. č. 31: Struktura vývozu EU (Zdroj: mlekárství.cz)

Během roku 2013 vyvezla EU přes 90 % své produkce skopového a kozího masa do Libye, Hongkongu a Jordánska, při čemž více než polovina vývozu míří do Libye. Zbývajících 10 % produkce se vyváží do Libanonu, Norska a Švýcarska.

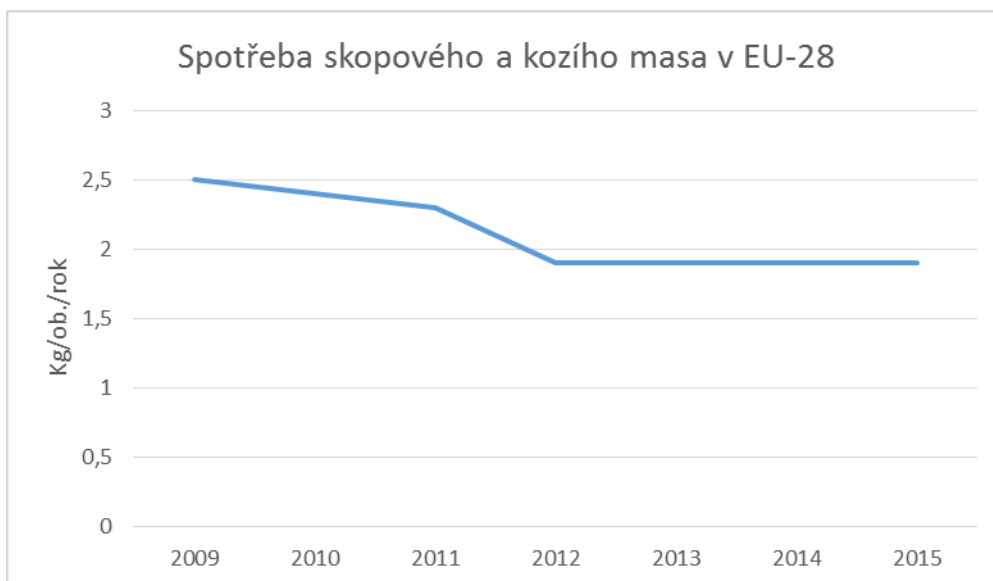
Obr. č. 32: Struktura dovozu EU (Zdroj: mlekarstvi.cz)

Během prvního pololetí roku 2014 dovezla EU z Nového Zélandu 100 463 t j. hm. Skopového a kozího masa. Druhým největším dovozcem do EU je Austrálie s objemem dovozu 11 468. S dovozem 2 416 je na třetím místě Chile, dále Uruguay s množstvím 1 861 a jako šestá je Argentina s dovozem 1 039.

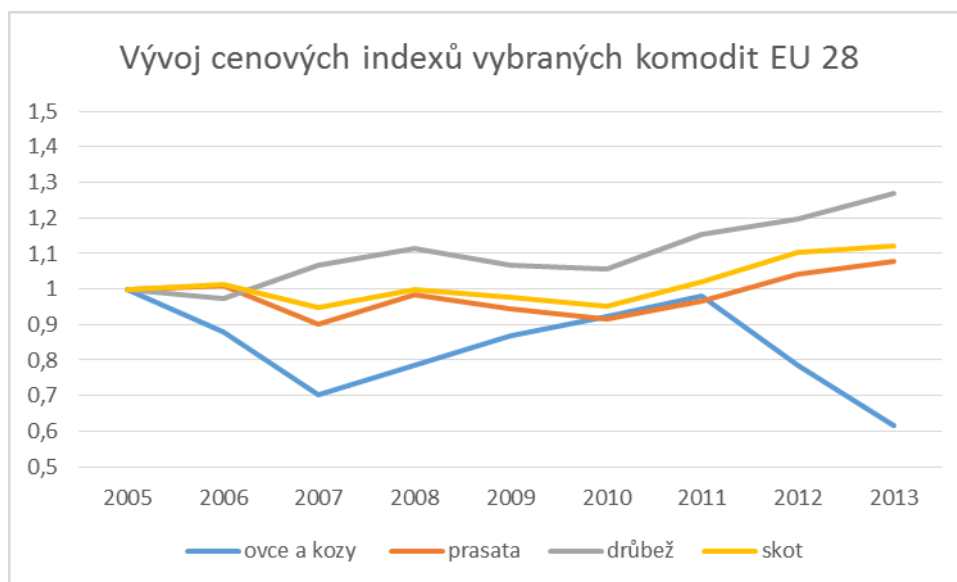
Obr. č. 33: Soběstačnost EU (Zdroj: eagri.cz)

Soběstačnost EU postupně roste. Odhad Evropské komise na rok 2014 činil 89,2 %. Tento nárůst je zapříčiněn také zvyšující se produkcí, která v EU roste. Oproti tomu spotřeba masa neustále klesá. Se soběstačností přímo souvisí potřeba masa. Snižující se spotřeba úměrně zvyšuje soběstačnost EU.

Obr. č. 34 Spotřeba skopového a koziho masa v EU (Zdroj: eagri.cz)

Snížující se spotřeba skopového a koziho masa v EU je způsobena rozdílnými stravovacími návyky jednotlivých členských států. Zatímco tradiční země EU 15 vykazovaly průměrnou roční spotřebu skopového a koziho masa kolem 3,4 kg na obyvatele, nově přistupující země mají tyto návyky odlišné a jejich průměrná spotřeba se pohybovala kolem 0,2 kg na obyvatele (agris.cz). Vstup těchto zemí do EU způsobil po přepočtu na jednoho obyvatele snížení spotřeby těchto druhů masa.

Obr. č. 35: Vývoj cenových indexů (Zdroj: eagri.cz)

V rámci EU byl vývoj ovcí a koz velmi nevyrovnaný. Podle údajů získaných na portálu eurostat.cz od roku 2011 ceny ovcí a koz výrazně klesají. Opačnou tendenci lze pozorovat u vyhledávanějších druhů zvířat, kde je patrné, že růst cen drůbeže, prasat i skotu se vzájemně kopíruje.

5 DISKUZE

Cílem práce bylo analyzovat komoditní vertikálu ovce a identifikovat faktory, které tuto komoditu formují. Dílčí cíle představoval vývoj komodity na trhu České republiky. Následně byla provedena analýza nabídkové a poptávkové stránky trhu České republiky a prostřednictvím exportu a importu byl zhodnocen mezinárodní obchod. V rámci zahraničního obchodu byl charakterizován také vývoj produkce ovcí na světovém trhu a na trhu EU. Dosažením dílčích cílů bylo možné i srovnání vývoje na trhu České republiky s vybranými státy EU.

Při tvorbě schémat komoditní vertikály ovce byla vytvořena také komoditní vertikála kozy. Obě komodity jsou charakteristické stejnými výstupy produkce. Jedná se především o maso a mléko. Současně jsou obě komodity vyhledávány pro své všestranné využití v rámci ekologického zemědělství a to především v podhorských a horských oblastech, kde napomáhají udržování krajinného rázu dané oblasti.

Stavy ovcí a beranů v České republice z dlouhodobého hlediska výrazně poklesly. Od roku 1990 do roku 2000 se snížil počet ovcí ze 430 000 na necelých 20 %, což činí 84 000 ks. V roce 2001 nastal zlom a vývoj počtu ovcí a beranů začal mít rostoucí tendenci. V roce 2015 dosahovaly počty zvířat 230 000 ks, tedy polovinu toho, co dosahovaly před rokem 1990. Přes 80 % chovaných ovcí tvoří plemena s kombinovanou a masnou užitkovostí. V rámci České republiky se chová nejvíce ovcí v kraji jihočeském a zlínském. U koz a kozlů lze pozorovat rovněž trend růstu ve stavech zvířat. Ve srovnání s ovcemi se ovšem koz a kozlů chová jen velmi malé množství a to necelých 27 000 ks.

Celková spotřeba masa byla v České republice přes 80 kg na obyvatele a rok. Poptávka po skopovém mase zde byla zastoupena tak minoritně, že se udává dohromady s masem kozím a koňským. I přes toto sloučení tvořila roční spotřeba těchto druhů masa dohromady pouze 0,15 kg na obyvatele. Důvodem takto nízké spotřeby mohla být jak specifická chuť, tak i špatná dostupnost a vysoká cena v porovnání s ostatními druhy masa.

Na trhu České republiky se skopovým a jehněčím masem byl zaznamenán nárůst na straně nabídky. Markantního nárůstu bylo dosahováno především v produkci masa jehněčího. Zde vzrostla produkce do roku 2007 téměř dvojnásobně až na 150 tun jatečné hmotnosti. Naopak produkce masa kozího se pohybovala do 20 tun jatečné

hmotnosti a pozvolna klesá. Soběstačnost České republiky ve skopovém a kozím mase byla vzhledem k jeho nízké spotřebě na slušné úrovni 95 %.

Stejně jako rostla populace dojených koz, rostla i produkce kozího mléka a z něj vyráběných sýrů. Produkce mléka vzrostla na 3 500 tisíc litrů v roce 2014. Zvýšila se také produkce kozích sýrů na téměř 200 tun. Naopak ovčí sýry zaznamenaly pokles v produkci v roce 2006 na 20 tun. Od roku 2007 se stav produkce mírně zlepšil a prozatím se drží na stále stejné úrovni.

V rámci cenového vývoje byl pomocí komparace zjištěn rostoucí trend u komodity ovce a kozy a také u kozích sýrů. Ceny ovcí a koz rostly především až od roku 2010. Do té doby ceny spíše klesaly. Ceny kozích sýrů vzrostly během 14 let z dřívějších 170 Kč/kg až na 280 Kč/kg. Co se týká porovnání vývoje cen zemědělských výrobců a spotřebitelských cen, byl jako výchozí hodnota, s níž byly ceny porovnávány, zvolen rok 2005. Cena jatečných jehňat procházela v průběhu let značnými výkyvy, zatímco spotřebitelské ceny kýty zůstávají na stále stejné úrovni.

Při analýze světového trhu byly zjištěny následující informace. Populace ovcí ve světě se pohybovala okolo 1,1 miliardy kusů. Výrazný podíl, téměř 31 % populace byl chován v Číně, a dále 13 % v Austrálii a Indii. V Číně a Indii byla produkce stimulována populačním růstem obyvatel. Z tohoto důvodu byla tedy Čína brána stále jako významný dovozce. V Austrálii a na Novém Zélandu došlo v roce 2012 vlivem povodní ke snižování početních stavů, což umožnilo při následném oživení poptávky po skopovém mase v EU zapojení více zemí do mezinárodního obchodu. ČR realizovala zahraniční obchod převážně vývozem živých ovcí a koz. Ročně vyvezla kolem 3 000 ks živých ovcí a koz. Největšími odběrateli byly Rakousko, Maďarsko, Rusko a také Německo. V rámci obchodu s masem byla situace naprosto odlišná. Skopové a kozí maso se ve velké míře dováželo a vývoz byl realizován jen ve velmi malém množství. Od roku 2010 se tato situace začala mírně zlepšovat, saldo zahraničního obchodu však zůstávalo nadále záporné. Za největšího odběratele skopového a kozího masa bylo považováno Slovensko, kam směřovalo 29 % z celkové produkce určené k vývozu. Při hodnocení dovozu skopového masa bylo dále zjištěno, že světový trh začal opět výrazně ovlivňovat Nový Zéland. Odtud se uskutečnil import skopového a kozího masa v roce 2012 v hodnotě 164 tun.

Při porovnání produkce ovcí České republiky s ostatními státy EU, patří ČR mezi velmi malé producenty. Výrazný vliv na evropský trh mělo s populací čítající přes 22 milionů kusů Spojené království a s počtem 16 milionů ovcí také Španělsko. Co se

týká aktérů na trhu s kozami, byla situace velmi podobná trhu s ovci. I v tomto případě patří ČR mezi nejmenší producenty. Mezi největší aktéry ovlivňující trh, zde byly zařazovány kromě Španělska i Řecko, které mělo v rámci EU největší populaci koz, čítající 4,3 milionu kusů.

I navzdory mírně se zvyšujícímu vývozu skopového a koziho masa ze zemí EU vykazovala bilance exportu a importu záporné saldo. Do zemí EU se dovezlo ročně kolem 200 tisíc tun skopového a koziho masa. Vývoz nedosahoval ani čtvrtiny této hodnoty. Export ovcí, koz i obou druhů masa byl v roce 2014 realizován z 54 % do Libye, z 20 % do Hongkongu a 16 % do Jordánska. Maso bylo dovezeno do EU z 86 % z Nového Zélandu, který je v posledních letech opět velmi významným aktérem na trhu. Spotřeba skopového a koziho masa byla stát od státu odlišná. Celkově ovšem spotřeba skopového a koziho masa v EU klesala, což má vliv také na soběstačnost EU, která díky tomuto vývoji spotřeby rostla. Cenově však tyto komodity vykazovaly oproti ostatním druhům masa výrazný klesající charakter. Vývoj cen skotu, drůbeže i prasat v EU rostl.

Při zjišťování informací jsem nenarazila na žádnou diplomovou práci, která by se zabývala přímo analýzou komoditní vertikály ovce. Jsou ovšem zpracovány některé části této komoditní vertikály. Například Homolková (2013) ve své diplomové práci porovnává chov ovcí v podmínkách ekologického a konvenčního systému hospodaření. Na základě pozorování dvou farem hospodařících každá jiným způsobem zjistila, že chov ovcí je z hlediska nákladů na materiál náročnější v ekologickém systému hospodaření. Naopak náklady na krmný den jsou u ekologické farmy nižší než u farmy hospodařící konvenčním způsobem. Ve své diplomové práci Homolková také tvrdí, že chov ovcí masného typu není v žádném z vybraných podniků možný bez podpory dotací. Ke stejnému výsledku dospěla ve své diplomové práci také Kalianková (2012), jež hodnotila produkční vlastnosti u šumavských ovcí jednoho ekologického podniku. Nováková (2014) zase pohlíží ve své práci na ovce dle jejich masné užitkovosti a hodnotí faktory, které tuto užitkovost ovlivňují na příkladu šumavské ovce. Jako základní faktory hodnotila vliv pohlaví jehňat, změny krmné dávky a změny prostředí.

I přes to, že je chov ovcí v České republice pouze minoritní částí produkce, je tento chov stále důležitý. Budoucí vývoj chovu ovcí by mohl být založen na produkci výrobků, jež jsou v současné době stále více propagovány v rámci zdravé výživy. Chov je ovšem přínosný nejen díky specifčnosti produktů, jež ovce poskytují, ale také díky svým mimoprodukčním funkcím. Ovce napomáhají udržování krajinného rázu, lze je využít také pro údržbu těžko dostupných míst a napomáhají též k udržování půdní

úrodnost. Chov ovcí v ekologickém režimu by také mohl vést k navýšení příjmů podniků při prodeji vlastních produktů. Vezme-li se také v úvahu, že některá plemena mohou být chována celoročně na pastvě a v zimním období přezimuje pouze základní stádo, což vede k úspoře krmiva v zimě, je tento chov v porovnání s ostatními druhy hospodářských zvířat i méně finančně náročný. Ekologický chov je ovšem náročnější z hlediska administrativy.

Při definování cíle práce byla vymezena také výzkumná otázka.

„Jsou významnější komoditou ovce nebo kozy?“

Nedá se tedy jednoznačně říci, která z komodit je významnější. Každá má svá pro a proti. Záleží pouze na chovateli, pro chov jakého zvířete se rozhodne.

Obě tyto komodity jsou využívány především pro vypásání těžko dostupných míst v horských a podhorských oblastech. Své místo mají také v ekologickém zemědělství, kde jsou využívány převážně k udržování krajiny a zařazením pastvy do osevního postupu dochází také k zúrodnování půdy.

Kozy se v podmínkách ČR chovají pouze sezónně. Naopak ovce se chovají celoročně a vhodná plemena ovcí mohou být chovány extenzivním způsobem, kdy pobývají celoročně na pastvě, kde mají zajištěný přístřešek a v zimním období mobilní příkrmíště. Kozy jsou také náročnější na složení pastvin. Jsou vybíravější než ovce a dávají přednost jen vybraným druhům bylin a travin.

Z hlediska produkce je u koz ceněno jejich mléko, které je zpracováváno na konzumní. Je bohaté na obsah minerálních látek a vápník, který obsahuje v míře o 30 % větší než mléko kravské. Významné je také pro své dietetické vlastnosti a vhodností pro osoby trpící intolerancí na laktózu obsaženou v kravském mléce. Ovčí mléko je naopak využíváno především k výrobě sýrů a mléčných výrobků, jež svou oblibu získaly také díky propagaci ve zdravé výživě. Samotné ovčí mléko, které je velmi bohaté na pro člověka nepostradatelné minerální látky zinek a železo, se samostatně nekonzumuje. U výroby ovčích sýrů je ale problematické, že v ČR neexistuje mlékárna, která by ovčí mléko vykupovala a technika potřebná pro výrobu sýrů je finančně náročná a pro farmáře mnohdy nedosažitelná.

Ovčí maso je velmi kvalitní, dobře stravitelné a bohaté na vitamíny skupiny B a bílkoviny. Má ovšem svou typickou vůni a chuť, která nemusí být každému spotřebiteli příjemná. Stejně tak má svůj specifický pach také maso kozí a kůzlečí. Dostupnost obou druhů masa je velmi omezená a v obchodech se nachází výhradně jen v období

Velikonoc a Vánoc. I přes tyto faktory je ovčí maso konzumovanějším druhem než maso kozí.

„Je hlavním produktem chovu ovcí stále jejich vlna?“

Kozí srst se dělí na mohér a kašmír a je velmi ceněna na rozdíl od ovčí vlny, která patří spíše do produktů, u nichž jejich cena klesá a i přes řadu výrobků z ní vyráběných, ztrácí na své popularitě. Ovčí vlna je v současnosti nahrazována syntetickými vlákny, případně vlnou lam a alpak. I proto došlo v devadesátých letech dvacátého století k přesunu od vlnářských plemen k plemenům s kombinovanou užitkovostí.

6 ZÁVĚR

Ovce jsou nejdéle chovaným hospodářským zvířetem jak v České republice, tak i ve světě. Nepatří mezi nosné komodity, ale vynikají svou všestrannou užitkovostí a nenáročností. V posledních letech se chov ovcí orientuje především na masnou a kombinovanou užitkovost, kdy žádaná jsou především jatečná jehňata. U skopového masa je problém v dostupnosti této suroviny, která není běžně v obchodě k dostání. Nejvíce roste poptávka po skopovém a jehněčím mase v období Velikonoc.

Chov ovcí nepatří mezi příliš výnosné činnosti. Tržby v mnoha případech nestačí ani na pokrytí nákladů, jež jsou na chov ovcí vynakládány. Velká část vynaložených nákladů je často financována z dotací. Ekonomika chovu se odvíjí převážně od množství jatečných jehňat v chovu. Možný je také prodej ovčích produktů, které jsou k dostání často jen přímo u chovatelů nebo na farmářských trzích.

V současnosti se chov ovcí stává oblíbeným především v ekologickém zemědělství a to v horských a podhorských oblastech. Tam je využíván při údržbě krajiny a pro produkci specifických produktů a potravin. Stále častěji se začíná objevovat společná pastva ovcí s jinými druhy zvířat jako je skot nebo koně. V chovu ovcí je stejně jako u ostatních druhů zvířat nutné respektování zásad welfare.

V současnosti se zvyšuje poptávka po mléčných výrobcích vyráběných z ovčího mléka. Jedná se převážně o sýry. Tento trend je dán oblíbeností ovčích produktů ve zdravém životním stylu a lze předpokládat, že poptávka po těchto produktech se bude i nadále zvyšovat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- BEČVÁŘOVÁ a kol. Agrobiznys v rozvoji regionu. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013. ISBN 978-80-7375-799-1.
- BEČVÁŘOVÁ a kol. Zemědělství a potravinářský průmysl v rámci komoditních vertikál obecné a regionální aspekty. 1. vyd. Brno: MZLU v Brně, 2006. 49 s. ISBN 80-7157-921-1.
- BEČVÁŘOVÁ, a kol. Integrovaní procesy agrárního sektoru. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013. 136 s. ISBN 978-80-7375-763-2
- BEČVÁŘOVÁ, a kol. Zemědělská politika a obchod. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013 132 s. ISBN 978-80-7375-761-8
- BEČVÁŘOVÁ, Podstata a ekonomické souvislosti formování agrobiznysu. 1. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2005. ISBN 80-7157-911-4
- BEČVÁŘOVÁ, Studijní materiál z předmětu: Úvod do ekonomiky agrárního sektoru, 2012.
- GREGA, Teoreticko-metodologické aspekty posuzování konkurenceschopnosti zemědělství MZLU Brno, 2004 ISBN 80-7157-822-3
- HOMOLKOVÁ, *Chov ovcí v podmínkách ekologického a konvenčního systému hospodaření*. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita. Vedoucí práce Ing. Jarmila Voříšková, Ph.D.
- HORÁK (2011): České ovčáctví, Svaz chovatelů ovcí a koz v ČR, Brno, 514 s.
- HORÁK a kol. *Ovce a jejich chov*. Praha: Brázda, 2004. 1. vyd. 303 s. ISBN 80-209-0328-3
- JENÍČEK, Globalizace světového hospodářství. 1. vyd. Praha, 2002. 152 s. ISBN 80-7179-787-1.
- JUREČKA, Mikroekonomie. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 359 s. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-3259-6
- KALIANKOVÁ, Vyhodnocení produkčních vlastností ovcí v ekologickém chovu. České Budějovice, 2012. Diplomová práce. Jihočeská univerzita. Vedoucí práce Ing. Antonín Vejčík, CSc.
- KRČMÁŘOVÁ, *Technologie zpracování a sortiment výrobků ze skopového a jehněčího masa*. Zlín, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce Ing. Robert Gál, Ph.D.
- KUBÁČKOVÁ, Projevy globalizace v produkci a užití obilovin. Diplomová práce, Brno 2010.
- MACÁKOVÁ, Mikroekonomie: základní kurs. 11. vyd. Slaný: Melandrium, 2010, 275 s. ISBN 9788086175706.

- MAJEROVÁ, Český venkov 2002 - podniky a podnikání. Vyd. 1. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, ve vydavatelství Credit, [2003], 201 s. ISBN 80-213-1002-2.
- MARTÍNEK, Vyhodnocení aspektů formující komoditní vertikálu řepky. Brno, 2016. Diplomová práce. Mendelova univerzita v Brně. Vedoucí práce Ing. Barbora Dudová.
- NOVÁKOVÁ, Vybrané faktory ovlivňující masnou užitkovost šumavské ovce. České Budějovice, 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita. Vedoucí práce doc. Ing. Miroslav Maršálek, CSc.
- RÁDLOVÁ, Chov ovcí a koz v ČR – historie, současnost a environmentální aspekty chovu. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Vedoucí práce Ing. Zbyněk Ulčák, PhD.
- SAMUELSON, NORDHAUS. Ekonomie: 18. vydání. Vyd. 1. Praha: NS Svoboda, 2007, 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3.
- SEDLÁČKOVÁ, Technologie přípravy pokrmu III. Fortuna. 1.vyd., 2004, s. 96. ISBN 80-7168-737-5
- ŠTOLC (1999): Základy chovu ovcí, Ministerstvo zemědělství Praha, 40 s.
- VARGOVÁ, Formování komoditní vertikály řepky na společném trhu EU. Brno, 2015. Diplomová práce. Mendelova univerzita v Brně. Vedoucí práce Ing. Vojtěch Tamáš, Ph.D.
- VLČEK, Ekonomie a ekonomika. 4., zcela přepracované. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, 515 s. ISBN 978-80-7357-478-9.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- Agrární www portál. *Vývoj spotřeby masa v EU* [online]. Praha: onebit.cz, 1999 [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: http://www.agris.cz/zemedelstvi/vyvoj-spotreby-masa-v-eu?id_a=141534
- Česká *technologická platforma pro ekologické zemědělství* [online]. Olomouc, 2012 [cit. 2017-02-17]. Dostupné z: <http://www.ctpez.cz/cz/>
- Český statistický úřad. Praha: *Vývoj ekonomiky české republiky v 1. čtvrtletí 2016* [cit. 2017-03-15]. Dostupné z: <file:///C:/Users/doma/Downloads/320193-16q1a.pdf>
- Economic accounts for agriculture - indices: volume, price, values. *Eurostat* [online]. [cit. 2017-02-19]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
- Chov koz. *Zootechnika.cz* [online]. WebSlice, 2017 [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.zootechnika.cz/clanky/chov-koz/>
- Chov ovcí. *Metodické listy*. 2011, (34.), 2. Dostupné z: <http://www.eposcr.eu/publikace/metodicke-listy>
- Chov ovcí. *Zootechnika.cz* [online]. WebSlice, 2017 [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://www.zootechnika.cz/clanky/chov-ovci/>
- Ovce a kozy. *Agropress.cz* [online]. Frarmsystem.cz [cit. 2017-02-19]. Dostupné z: <http://www.agropress.cz/zemedelstvi/ovce-a-kozy/>
- Ovčí sýr - druhy, výroba, recepty. *Ovčí sýr* [online]. [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: <http://ovcisyr.cz/>
- Ročenka chovu ovcí a koz v České republice za rok 2009. *Mlékařství* [online]. [cit. 2017-01-04] Dostupné z: file:///C:/Users/doma/Downloads/rocenka_chov_ovci_a_koz_2009.pdf
- Ročenka chovu ovcí a koz v České republice za rok 2010. *Mlékařství* [online]. [cit. 2017-01-04] Dostupné z: http://www.mlekarstvi.cz/wp-content/uploads/2013/02/6_pdf_Rocenka-chovu-ovci-a-koz.pdf
- Ročenka chovu ovcí a koz v České republice za rok 2013. *Mlékařství* [online]. [cit. 2017-01-04] Dostupné z: <http://admin.cmsch.cz/store/rocenka-chov-ovci-a-koz-2013.pdf>
- Ročenka chovu ovcí a koz v České republice za rok 2015. *Mlékařství* [online]. [cit. 2017-01-04] Dostupné z: <http://admin.cmsch.cz/store/rocenka-chov-ovci-a-koz-2015.pdf>
- Sheep and goat. *Eurostat* [online]. [cit. 2017-02-19]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/search?p_auth=gpSS9OOL&p_p_id=estatsearchportlet_WAR_estatsearchportlet&p_p_lifecycle=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&estatsearchportlet_WAR_estatsearchportlet_action=search&text=sheep
- Sheep. *Sheep101.info* [online]. Copyright©, 2014. Dostupné z: <http://sheep101.info/>

- Ustájení a chovná zařízení v chovu ovcí. *Chovzvirat.cz* [online]. onebit.cz, 2017 [cit. 2017-01-05]. Dostupné z: <http://www.chovzvirat.cz/clanek/674-ustajeni-a-chovna-zarizeni-v-chovu-ovci/>
- *Ústav zemědělské ekonomiky a informací* [online]. Praha, 2013. [cit. 2017-01-04] Dostupné z: <http://www.uzei.cz/>

SEZNAM TABULEK:

Tab. č. 1: Schématické znázornění agrárního sektoru (Zdroj: Bečvářová, 2005)

Tab. č. 2: Základní typy konkurence (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013).

Tab. č. 3: Typy dokonalé a nedokonalé konkurence (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)

Tab. č. 4: Roční spotřeba skopového, kozího a koňského masa (Zdroj: eagri.cz)

Tab. č. 5: Ceny zemědělských výrobců jehňat a ovcí (Zdroj: eagri.cz)

Tab. č. 6: Vývoz skopového a kozího masa (Zdroj: mlekarstvi.cz)

Tab. č. 7: Dovoz skopového a kozího masa (Zdroj: mlekarstvi.cz)

Tab. č. 8: Světová produkce skopového masa (Zdroj: eagri.cz)

SEZNAM OBRÁZKŮ:

- Obr. č. 1: Struktura agrobiznisu (Zdroj: Bečvářová, 2005)
- Obr. č. 2: Nabídkově orientovaný model (Zdroj: Bečvářová, 2005).
- Obr. č. 3: Poptávkově orientovaný model (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)
- Obr. č. 4: Tržní struktura komoditní vertikály (Zdroj: Bečvářová, 2005)
- Obr. č. 5: Trh naturální (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)
- Obr. č. 6: Trh surovino-potravinářský (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)
- Obr. č. 7: Trh zemědělských výrobků (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)
- Obr. č. 8: Trh potravinářských výrobků (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)
- Obr. č. 9: Pavučinový teorém (Zdroj: Bečvářová a kol., 2013)
- Obr. č. 10: Komoditní vertikála ovce a kozy (zdroj: vlastní práce)
- Obr. č. 11: Vývoj počtu ovcí a beranů (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 12: Produkce ovcí dle krajů (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 13: Struktura plemen ovcí dle užitkového využití (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 14: Vývoj počtu koz a kozlů (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 15: Struktura roční spotřeby masa v ČR (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 16: Produkce masa (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 17: Produkce skopového, jehněčího a kozího masa (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 18: Soběstačnost ČR v produkci masa (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 19: Produkce kozího mléka a sýrů (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 20: Produkce sýrů v ČR (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 21: Vývoj cenových indexů (Zdroj: eurostat.eu)
- Obr. č. 22: Vývoj CZV a SC (Zdroj: eurostat.eu)
- Obr. č. 23: Vývoj cen kozích sýrů (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 24: Dovoz a vývoz ovcí a koz v živém (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 25: Dovoz a vývoz skopového a kozího masa (Zdroj: eagri.cz)

- Obr. č. 26: Hustota ovcí na km (Zdroj: fao.org)
- Obr. č. 27: Vývoj populace ovcí ve světě (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 28: Populace ovcí v EU v roce 2013 (mil. Ks) (Zdroj: mlekarstvi.cz)
- Obr. č. 29: Populace koz v EU v roce 2013 (tis. ks) (Zdroj: mlekarstvi.cz)
- Obr. č. 30: Dovoz a vývoz skopového a kozího masa EU (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 31: Struktura vývozu EU (Zdroj: mlekarstvi.cz)
- Obr. č. 32: Struktura dovozu EU (Zdroj: mlekarstvi.cz)
- Obr. č. 33: Soběstačnost EU (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 34: Spotřeba skopového a kozího masa v EU (Zdroj: eagri.cz)
- Obr. č. 35: Vývoj cenových indexů (Zdroj: eagri.cz)